

UZGOJ GOVEDA

GLASILO SREDIŠNJEG SAVEZA HRVATSKIH UZGAJIVAČA SIMENTALSKOG GOVEDA
I SREDIŠNJEG SAVEZA UDRUGA HRVATSKIH UZGAJIVAČA HOLSTEIN GOVEDA

GODIŠTE 4 • BROJ 2 (9) • SVIBANJ 2014.

*Vrhunska genetika
za optimalnu proizvodnju*

Poštovani uzgajivači simentalskog i holstein goveda, dragi prijatelji i čitatelji Uzgoja goveda. Svjesni smo velikog obujma poslova koji se u ovo proljetno vrijeme moraju obaviti kako bi se pripremile dovoljne količine kvalitetne sjenaže te izvršila sjetva kukuruza, no ipak se nadamo da ćete naći vremena za čitanje našeg časopisa. Sve smo bliže jubilarnom desetom broju glasila, a u ovom devetom opet vam donosimo pregršt zanimljivih i stručnih tekstova.

Već smo se u nekoliko navrata uvjerali koliko je upotreba vrhunske genetike bitna za postizanje optimalnih rezultata u proizvodnji, stoga su i ovaj put glavne teme glasila preporuke za korištenje sjemena bikova simentalke i holstein pasmine koje su sastavili članovi Odbora za uzgoj.

Oba saveza provela su podosta aktivnosti, stoga kroz uvodne riječi predsjednika H.U.SIM-a i SUHUH-a možete pročitati što se radilo u proteklm mjesecima.

I dalje nastavljamo s tradicijom predstavljanja uzornih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava pa vas u ovom broju upoznajemo s obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima Pražetina i Držaj iz stočarski razvijene Bjelovarsko-bilogorske županije.

Obitelj Pražetina iz Daskatice na prošlogodišnjoj nacionalnoj izložbi simentalca u Gudovcu postigla je nesvakidašnji uspjeh. Naime, pošlo im je za rukom osvojiti prve tri nagrade u kategoriji prvotelki simentalke pasmine goveda, dok je obitelj Držaj iz Kovačevca u ovim teškim vremenima za sve uzgajivače primjer dobrog gospodarenja i uzgajanja holstein goveda.

Nadalje, na našim stranicama možete pročitati i članak o prvim simentalnim bikovima proizašlim iz programa genomske selekcije, a koji su prodani centrima za reprodukciju. Osim spomenutih tekstova, u glasilu možete naći i druge stručne tekstove i korisne informacije.

Sljedeći jubilarni deseti broj izaći će početkom rujna, u vrijeme Jemenskoga međunarodnoga poljoprivrednog sajma u Gudovcu, a do tada vam želimo puno zdravlja i poslovnog uspjeha.

Vaši urednici

Josip Crnčić i Željko Picig
Hrvatska poljoprivredna agencija

Urednički odbor

Zdravko Barać
Branko Garvanović
Ivica Hajdina
Ante Ivanković
Zdenko Ivkić
Dalibor Janda
Branko Kolak
Pero Mijić
Igor Mihaljević
Davor Pašalić
Damir Pejčaković
Igor Štoković
Ivica Vranić

Glavni urednici

Josip Crnčić
Željko Picig

Izvršni urednik

Zoran Bašić

Osnivači

H.U.SIM, Sveti Ivan Žabno
SUHUH, Đakovo

Izdavač

Hrvatska mljekarska udruga,
Zagreb
Vera Volarić, predsjednica

Uredništvo

Vrbovec, Križevačka 4
Tel./faks: 01/27 93 363
e-mail: suhuh@hi.t-com.hr
MB H.U.SIM: 2569566
OIB H.U.SIM: 97248968965
MB SUHUH: 2369869
OIB SUHUH: 37444001149

Žiroračun

H.U.SIM: 2360000-1102115638
SUHUH: 2360000-1102020592

Grafičko oblikovanje i tisak

"Hlad", Nikole Halpera 1,
Pluska
www.hlad.hr

Naklada: 10.300 kom.

Naslovnica

Gospodarstvo obitelji Ivana
Čurdiye iz Cepidlaka, Sveti Ivan
Žabno

Uvodna riječ predsjednika H.U.SIM.-a

Poštovani uzgajivači i čitatelji, vrijeme je velikih proljetnih poslova - prije svega mislim na sjetvu kukuruza odnosno košnju trave i pripremu sjenaže, jednog od najvažnijih radova o kojemu ovisi proizvodnja mlijeka u idućih godinu dana. Nadam se da ćete ipak naći vremena za čitanje novog broja našeg časopisa. Iza nas je period održavanja godišnjih skupština lokalnih i županijskih udruga i saveza koje su naše članice.

Tako je i naš savez 7. ožujka u Ivanić Gradu održao redovnu izvještajnu godišnju skupštinu. Od svih tema i zaključaka istaknuo bih prijedlog Saveza udruga uzgajivača simentalškoga goveda Zagrebačke županije i Grada Zagreba o profesionalizaciji i financiranju rada H.U.SIM.-a. Prijedlog je prije skupštine prošao raspravu upravnog odbora H.U.SIM.-a, koji mu je jednoglasno dao potporu. Potom je poslan svim predsjednicima udruga članica H.U.SIM.-a kako bi sve udruge imale mogućnost rasprave, donošenja svojeg stava te kako bi aktivno mogle sudjelovati u donošenju odluke o njegovu prihvaćanju ili odbijanju. Na moje veliko zadovoljstvo prijedlogu je s velikom većinom glasova skupština dana podrška.

Također, na skupštini je zaključeno kako je riječ o iznimno važnom koraku koji zahtijeva angažiranje većeg broja ljudi i neke promjene u sustavu uzgoja. Zbog toga se to mora odraditi u koordinaciji s državnim institucijama, prije svega s Ministarstvom poljoprivrede i Hrvatskom poljoprivrednom agencijom. Sukladno odlukama skupštine dogovoren je i sastanak u Ministarstvu poljoprivrede, koji je već i održan. Dogovoreno je kako će H.U.SIM. detaljnije razraditi prijedlog profesionalizacije saveza, tada će se krenuti i u konkretne razgovore.

U vrijeme izlaska ovog broja prvi rezultati razgovora trebali bi se već vidjeti. Nadam se da će naša inicijativa biti prepoznata i da ćemo tijekom ove godine krenuti u smjeru profesionalizacije. Želio bih istaknuti kako je to jedini put razvoja saveza, a ako ne krene u navedenom smjeru, bojim se da će zbog manjka financijskih sredstava, nedostatka profesionalnih stručnih osoba, te prije svega nemogućnosti daljnjeg jačanja saveza u pogledu kontrole uzgoja te trgovine rasplodnom stokom doći do njegova gašenja.

Od drugih aktivnosti u zadnjih nekoliko mjeseci moram istaknuti nastavak provedbe programa genotipizacije. Zadovoljan sam jer su postignuti i prvi dobri vidljivi rezultati tog programa. Više o tome možete pročitati u ovom broju časopisa. Takvi dobri rezultati posljedica su odličnog rada odbora za uzgoj koji se redovito sastaje i provodi odabir kandidata za genotipizaciju i preporuke za osjemenjivanje. Moram reći kako u njegovu radu i sam sudjelujem te sam svjedokom dobre suradnje svih članova odbora, uzgajivača, djelatnika centara za reprodukciju, djelatnika Hrvatske poljoprivredne agencije i djelatnika Savjetodavne službe. Na kraju, želim vam skrenuti pažnju na nove preporuke bikova za umjetno osjemenjivanje koje će vam pomoći u sparivanju vaših krava i većem uspjehu u uzgoju.

Predsjednik H.U.SIM.-a
Igor Mihaljević

*Predsjednik SUHUH-a
Branko Kolak, dipl. ing.*

Uvodna riječ predsjednika SUHUH-a

Poštovani uzgajivači, čitatelji i dragi prijatelji,
U vašim je rukama deveti broj Uzgoja goveda. Nadam se da ste zadovoljni našim glasilom i da ga sa zanimanjem čitate. U ovom broju osvrnut ću se na izbornu skupštinu SUHUH-a održanu prije dva mjeseca u Đakovu, gdje sam iznio naše aktivnosti u 2013.

Najveći naglasak tijekom prošle godine bio je na suradnji HPA i SUHUH-a, i to u aktivnom uključivanju i razvoju saveza u provedbi uzgojnog programa za holstein pasminu goveda i izdavanje pedigrea. Sukladno tome treba spomenuti konačni dogovor HPA i SUHUH-a oko izdavanja pedigrea od strane saveza, koji je okončan potpisivanjem ugovora. Od početka ožujka 2013. SUHUH uz pomoć djelatnika HPA izdaje i naplaćuje pedigree za svu matičnu stoku holstein pasmine goveda.

U prošloj godini nastavljena je i poslovna suradnja SUHUH-a i CUS-a vezana za organizaciju i provedbu primjene genomske selekcije u uzgojnom programu holstein goveda Republike Hrvatske. Treba napomenuti da je SUHUH pokrio sve troškove vezane za provedbu genomske selekcije. Nastavili smo i s izdavanjem glasila SUHUH-a Uzgoj goveda, koji izlazi u suradnji s H.U.SIM.-om. Osim stručnih tekstova, u svakom broju objavljujemo i preporuke o bikovima za osjemenjivanje obiju pasmina.

SUHUH za potrebe promocije i popularizacije saveza u Gudovcu posjeduje vlastiti izložbeni prostor, na kojemu se savez promiče u sklopu izložbe holstein pasmine na Jesenskom bjelovarskom sajmu. U organizaciju izložbe holstein pasmine savez se uključio izborom glavnog suca izložbe iz Mađarske, a u suradnji s H.U.SIM.-om uređili smo i prostor za predvođenje grla te odradili mnoštvo drugih tehničkih i stručnih detalja. SUHUH je prošle godine u Gudovcu najboljima uručio i novčane nagrade. Zajedno sa svojim udrugama članicama i HPA aktivno sudjelujemo i u provedbi projekata genetskog unaprjeđenja stada, i to u suradnji s nekoliko lokalnih i županijskih uzgajivačkih udruga, a koje se provodi kroz subvenciju umjetnog osjemenjivanja od strane županija, gradova i općina. Osim toga, u Đurđevcu je 14. i 15. studenoga prošle godine mnogobrojne uzgajivače goveda okupilo i 9. savjetovanje za uzgajivače goveda u organizaciji Hrvatske poljoprivredne agencije i središnjih uzgajivačkih saveza. Treba istaknuti da je došao dosad najveći broj uzgajivača, i to zbog dobre organizacije, plaćanja kotizacije od strane saveza, dobro odabranih tema i predavača. Sve navedene aktivnosti ostvarene u prošloj godini planiramo provoditi i u 2014.

Budući da je skupština bila izborna, izabrano je i novo vodstvo SUHUH-a. Skupštinari su mi dali jednoglasnu podršku da i dalje vodim savez u idućem razdoblju. Izabrani su i članovi Upravnog odbora, i to: Lidija Pavić, Štefica Jaki, Marija Vranović, Branko Garvanović, Martin Domaćinović, Miroslav Sočev i Branko Kolak. Izabrani su članovi Nadzornog odbora: Ivan Matasić, predsjednik Nadzornog odbora, te članovi Željko Čvek, Hrvoje Ciganović, Drago Kovažik i Dario Kaladžija. Izabrani su članovi Suda časti: Jozo Rajić, predsjednik, te članovi Marijan Kralj i Goran Tkalčanac. Na upravnom odboru saveza održanom 10. travnja 2014. izabrani su Martin Domaćinović i Miroslav Sočev za potpredsjednike saveza, Lidija Pavić za tajnicu, a Davor Pašalić za blagajnika SUHUH-a. Uzgojni će program i u idućem razdoblju voditi dr. sc. Zdenko Ivkić. U svoje i u ime novoizabranog vodstva saveza zahvaljujem svima na podršci i uvjeren sam da ćemo i dalje nastaviti kvalitetno voditi i razvijati savez. Na kraju vam želim puno uspjeha, sreće i zdravlja. Sretno!

Preporučeni simentalški bikovi

Odbor za uzgoj i preporuke bikova H.U.SIM.-a sastaje se redovito već dvije i pol godine, i to nakon svake nove objave uzgojnih vrijednosti bikova - triputa godišnje. I nakon zadnje objave odbor se sastao početkom travnja, ali ovaj put u manjem sastavu jer su uzgajivači imali pune ruke posla sa sjetvom kukuruza i košnjom prvog otkosa talijanskog ljulja. Ipak, trojica prisutnih uzgajivača (od njih 9 u odboru) i četiri stručnjaka HPA i Savjetodavne službe analizirali su ponudu sjemena bikova i njihove nove uzgojne vrijednosti te donijeli preporuke koje objavljujemo u tablicama

Odbor za uzgoj i preporuke bikova H.U.SIM.-a
Damir Pejaković, dipl. ing

Općenito, travanjski obračun uzgojnih vrijednosti nije donio velike novosti. Baza usporedbe bikova pomaknuta je ovaj put za -1 indeksni bod GZW, što općenito znači da su bikovi u prosjeku pali za jedan bod. Ima i onih koji su zadržali ili povećali vrijednosti svojih indeksa, ali ima i onih koji su značajnije pali. Ističemo važnost pouzdanosti uzgojnih vrijednosti na koju uvijek treba paziti kod izbora bikova za masovnije korištenje.

Progeni test - kćeri u proizvodnji - i dalje odlučujući za korištenje bikova

Genomsko testiranje mladih bikova nedvojbe-no je velik korak naprijed u uzgoju. No, pouzdanost uzgojnih vrijednosti mladih bikova još uvijek nije na dovoljno visokoj razini da bi se bilo koji mladi bik mogao preporučiti za masovno, neograničeno korištenje prije dobivanja progenog testa, dakle prije nego mu značajan broj kćeri ne uđe u proizvodnju i ne bude im ocijenjen eksterijer. Minimalna pouzdanost indeksa GZW i eksterijera za preporučivanje bika za masovno korištenje viša je od 85%, što znači da indeks za mlijeko MW mora doseći pouzdanost od najmanje 90%. Kod mladih genomski testiranih bikova te vrijednosti pouzdanosti još uvijek ne dosežu razinu niti od 70%. Najčešće je neophodno da većina kćeri bika uđe u drugu polovinu prve laktacije, kako bi razina pouzdanosti ključnih uzgojnih vrijednosti bika bila dovoljna za odluku o intenzitetu njegova korištenja. Mlade genomski testirane bikove i dalje se preporučuje za ograničeno korištenje, uz smanjenje rizika upotrebom većeg broja mladih bikova po manji broj doza.

Među bikovima čije je sjeme dostupno našim uzgajivačima izdvajamo dva primjera koji jasno dokazuju sve navedeno. Prvi je primjer s negativnim posljedicama, a to je bik Hermann, kojega smo i mi kao i Austrijanci i Bavarci koristili kao mladoga genomski testiranog bika jer su njegovi indeksi obećavali da bi trebao biti najbolji bik iz linije Hades-Hippo. Na zadnjoj objavi uzgojnih vrijednosti u travnju u obračun mu je ušlo čak 237 kćeri u prvoj laktaciji, od kojih čak 165 kćeri s ocijenjenim eksterijerom. Nažalost, indeksi su mu u odnosu na genomske značajno pali, osobito oni najvažniji proizvodni: GZW sa 130 na 121, MW sa 124 na 111, Mkg sa +912 na +563, a posebno "bode u oči" pad indeksa protoka mlijeka sa 115 na 88 (s tim se indeksom uzgajatelji susreću svakodnevno, dvaput dnevno, 365 dana u godini, na svakoj mužnji - zato je vrlo važan). Uz to, indeks za noge i papke skliznuo mu je s genomskih 100 na progenih 95. Sve to nagnalo nas je da ga izbacimo s liste preporučenih bikova, iako je nešto sjemena još u ponudi.

Drugi je primjer bik koji nas je ugodno iznenadio i kojega smo uvrstili na listu preporučenih bikova. Riječ je o biku HUMULUSU, živom biku u CUO Varaždin, koji je uvezen kao genomski testiran a sada je dobio prve progene testove. On je iz dosta rijetke linije Humat-Humlang, a u test-osjemenjivanju koristio se u Bavarskoj, Austriji i Češkoj pa u svim tim zemljama ima i prve kćeri u proizvodnji. Ima za sada 73 kćeri u 66 stada u proizvodnji u AT/DEU sustavu (s prosjekom od 4,1 mjesečne kontrole), što mu daje pouzdanost indeksa GZW od 84%, a MW indeksa od 87%. Ocjene eksterijera iz češkog uzgoja (47 kćeri) ulaze u obračun zajedno s ocjenama kćeri iz AT/DEU sustava (41 kćer), što mu daje pouzdanost indeksa eksterijera od lijepih 88%. A indeksi su mu fino porasli u odnosu na razdoblje samih genomskih testova: GZW sa 117 na 122,

MW sa 105 na 110, Mkg sa +365 na +612. Uz to, dobri indeksi eksterijera iz genomskog razdoblja još su mu i solidno pojačani na 104-116-112-113. Indeks mesa mu je solidnih 108, a fitnes odličnih 122. Težina teljenja pouzdano mu je dobra - 111 (94%). Ako tome pridodamo vrlo zanimljiv, neuobičajeni pedigree (Humat x Engadin x Reiter), sve to čini ga vrlo upotrebljivim bikom, a sjemeni ima dovoljno po vrlo pristupačnoj cijeni. Naravno, i dalje ćemo pomno pratiti kretanje njegovih indeksa na sljedećim obračunima i obavještavati vas o promjenama.

Ostale novosti

Na listi vrhunskih bikova došlo je do "prestrojavanja", neki bikovi malo su dobili, neki malo izgubili na indeks bodovima. Definitivno, najveći dobitnik posljednje objave uzgojnih vrijednosti je bik **HUTERA**. Pouzdanost njegovih uzgojnih vrijednosti dosegla je razinu višu od 90%, a proizvodni indeksi su mu MW 129 i FW 116, što ga trenutno čini najboljim bikom dvojne namjene, mlijeko + meso. Bavarski uzgajivači posebno ističu zadovoljstvo kvalitetom njegove teladi, a Huteru samo u Bavarskoj već ima više od 15.000 teladi. Puno korišteni bik Romario dobio je velik broj kćeri u test i one su potvrdile da je to bik srednje razine proizvodnje, ali odličnog fitnesa i super eksterijera (noge 112, vime 122). S liste upotrebljivih bikova skinuli smo "staroga, dobrog" Vansteina jer su potrošene sve zalihe sjemeni, a skinuli smo i puno korištenog bika Wyominga zbog potrošenog sjemeni, a još više zbog značajnog pada indeksa nakon ulaska većeg broja kćeri u obračun (GZW i MW pali su mu za po 7 indeks bodova, vime mu je samo 99).

Novi bikovi i bikovski očevi

U Hrvatskoj još uvijek imamo oko 30.000 uzgajivača krava. Velika većina njih drži samo po nekoliko tzv. krava dojilja, čiji je primarni proizvod tele za tov. Za takve uzgajivače dužni smo iz vlastita uzgojnog programa osigurati kvalitetne bikove za UO, koji će prije svega dati kvalitetnu telad za meso. Stoga smo već u više navrata centrima za reprodukciju sugerirali da kod uvoza živih bikova vode računa o strukturi naše populacije, a i kod izbora bikovskih očeva moramo planski sparivati i ciljano uzgajati dio bikova za krave dojilje.

Kod zadnjeg uvoza sjemeni iz Bavarske Centar za UO Varaždin uvažio je naše preporuke i uvezao je sjeme dvaju novih vrlo mladih bikova s vrhunskim indeksom, primarno na meso. Ti bikovi su najaktualnija,

nova genetika - još nisu navršili ni dvije godine. Prije svih, s njima svoje najbolje krave i junice trebaju osjemenjivati vrsni uzgajivači zainteresirani za uzgoj bikova za UO.

Prvi bik je **VINCENZO**, zasad najbolje rangirani sin (gGZW 139) aktualnoga bikovskog oca Reumuta iz linije Raufbold-Raubling-Ralbo. S majčine strane nalazimo vrhunske bikove u pedigreu: Humid x Van Dyck x Romel. Dakle, taj bik paše za mnoge plotkinje u našoj populaciji, osim naravno onih od bikova iz linije Ralbo. Genski profil mu je vrlo uravnotežen, s naglaskom na mesnu komponentu (FW 133, mišićavost 119).

Drugi je **VITTORIO**, mladi bik iz trenutno najjače linije s naglaskom na meso u simentalskoj pasmini - linije VANADIN-Vanstein. Bik Vanadin ima senzacionalne pouzdane indekse na sve mesne komponente: FW 140, okvir 115, mišićavost 120. Među 12 do sada preuzetih mladih sinova za UO Vittorio je najjači na meso, ima apsolutno najbolje indekse u cijeloj Fleckvieh populaciji: FW 142 (142-123-130) i mišićavost 120. Ukupni indeks mu je gGZW 139, MW 120, fitnes 113, eksterijer 100-120-108-102, a s majčine strane u pedigreu poznati su bikovi Resolut i Ruap.

Dakle, ova dva vrlo mlada bika obećavaju visoke indekse svojim potomcima, osobito za mesnu komponentu. Iz iste su linije (Ralbo), koja je vrlo zastupljena u simentalskoj (Fleckvieh) pasmini pa kod sparivanja na to treba paziti. Indeksi težine teljenja su im pozitivni (105 i 106), ali niske pouzdanosti (65%) pa ova dva bika nije uputno koristiti masovno na junicama. Oba ova bika vrlo dobro pašu za sparivanja u dva smjera. S jedne strane na izrazito mliječnim familijama krava i junica mogli bi dodati mesnu komponentu i sve zajedno donijeti vrlo visoke indekse. S druge strane, na kravama i junicama s izraženom mesnom komponentom mogli bi dati mlade bikove ekstremno dobre za meso. Za bikovske očeve i nadalje još preporučujemo i „veliku četvorku“: HUTERA, MANTON, REUMUT i MANIGO. Od mladih genomski testiranih bikova, osim Vincenza i Vittoria i dalje preporučujemo WIL-DECKA, no, nikako s njim ne osjemenjujte junice.

Sljedeća objava novih uzgojnih vrijednosti ide 12. kolovoza 2014., nakon čega će se opet sastati odbor za uzgoj i preporuke bikova HUSIM-a, sigurno u potpunijem sastavu nego zadnji put jer radovi na polju neće biti tako intenzivni. Tada ćemo vam dati nove preporuke bikova za jesen/zimu 2014. Do onda vam želimo puno uspjeha i sreće u uzgoju, proizvodnji i svakodnevnom životu.

AKTUALNI VRHUNSKI BIKOVI - preporuka za najintenzivnije korištenje

Ime bika	otac / majčin otac	centar i HB	sjeme ili živ	genski defekti	GZW indeks	MW mlijeko	Mkg mlijeko	FW meso	FIT fitnes	težina teljenja	protok mlijeka	okvir	noge	vime
HUTERA	Hutmam/Madera	VŽ 8249	sjeme	-	131	129	+1.061	116	100	100	101	117	101	111
MANTON	Manitoba/Lorint	VŽ 8231	sjeme	-	131	123	+955	103	119	116	101	102	111	120
REUMUT	Raufbold/Ruap	KŽ 8275	sjeme	-	130	119	+682	110	119	116	113	103	107	123
MANIGO	Mandela/Geber	VŽ 8250	sjeme	-	129	120	+857	107	118	122	103	105	129	102
ZAUBER	Zahner/Randy	KŽ 8207	sjeme	-	128	121	+732	100	117	103	107	95	115	109
GS ZOCKER	Zahner/Romel	OS 8130	sjeme	-	124	116	+689	109	114	88	99	102	112	112
MANGOPE	Mandl/Wespe	KŽ 7941	sjeme	-	121	114	+392	112	107	109	113	110	104	113
ROMARIO	Romeo/Ress	VŽ 8008	sjeme	-	118	109	+398	102	118	121	98	108	112	122

UPOTREBLJIVI BIKOVI - dobri živi bikovi i vrhunski bikovi koji nose genske defekte

Ime bika	otac linija	centar i HB	sjeme ili živ	genski defekti	GZW indeks	MW mlijeko	Mkg mlijeko	FW meso	FIT fitnes	težina teljenja	protok mlijeka	okvir	noge	vime
WINNOR	Winnipeg/Sitomor	KŽ 7849	živ	FH2, TP	137	128	+1.339	107	118	100	103	108	96	86
WILLE	Winnipeg/Humlang	VŽ/OS 8092	sjeme	DW	136	128	+1.040	103	117	101	116	110	117	110
WALDBRAND	Winnipeg/Malefz	KŽ 7984	sjeme	FH2	136	121	+539	107	125	113	115	118	116	108
GS RUMGO	Rumba/Stego	OS/MŽ 8120	sjeme	FH2, TP	134	121	+799	105	125	134	109	105	102	105
WARBERG	Waran/Gebal	VŽ 8097	živ	-	125	113	-193	129	109	123	100	103	96	113
ZAHNBERG	Zahner/Waterberg	KŽ 8188	živ	-	124	115	+485	106	116	91	112	91	122	120
HUMULUS	Humal/Engadin	VŽ 8171	živ	-	122	110	+612	108	122	111	97	104	112	113
GS RAVE	GS Rau/Herich	OS 8131	sjeme	-	120	113	+567	97	119	100	103	89	92	133
ROUND UP	Raubling/Hofer	KŽ 7898	sjeme	TP	118	108	+341	118	109	102	105	107	108	105
RUREX	Ruap/Rexon	KŽ 7830	živ	-	115	107	-6	105	114	108	96	96	100	107

MLADI GENOMSKI - TESTIRANI BIKOVI - za ograničeno, ciljano korištenje

Ime bika	otac linija	centar i HB	sjeme ili živ	genski defekti	GZW indeks	MW mlijeko	Mkg mlijeko	FW meso	FIT fitnes	težina teljenja	protok mlijeka	okvir	noge	vime
Preporučeni bikovi - bez genskih defekata														
VINCENZO	Reumut/Humid	VŽ 8271	sjeme	-	139	121	+672	133	114	105	119	97	104	107
VITTORIO	Vanadin/Resolut	VŽ 8272	sjeme	-	139	120	+782	142	113	106	95	100	108	102
WILDECK	Wyoming/Winnipeg	KŽ 8204	sjeme	-	137	124	+301	122	115	84	111	116	104	115
ROCKEFELLER	Ricki/Winnipeg	VŽ 8161	sjeme	-	137	130	+861	122	107	118	97	99	95	115
ISOSTAR	Resolut/Manso	KŽ 8203	sjeme	-	133	132	+1.437	115	99	95	112	102	97	97
Bikovi samo za ciljana sparivanja (zbog genskih defekata)														
HURRICAN	Hulkor/Winnipeg	VŽ 8230	sjeme	FH2	136	126	+1.015	111	120	95	95	114	112	116
SEEWALCHEN	Samland/Winnipeg	KŽ 8208	sjeme	FH2	135	115	+673	119	128	104	119	107	103	119
WINNOROV	Winnor/GS Rau	KŽ 8226	živ	FH2	128	117	+1.012	100	126	105	106	105	105	109
VORONIN	Voodoo/GS Rau	KŽ 8224	živ	TP	124	118	+899	103	113	108	115	109	98	118

Aktualni bikovski očevi - svi bikovi bez genskih defekata

POUZDANI PROGENO-TESTIRANI BIKOVI

	HUTERA Hutmann x Madera HB 8249 Varaždin 	gGZW 131 (90%) 117 kćeri <i>GZW +2, MW +0, FW +1, FIT +3</i> MW 129 +1.061 +0,12 -0,01 pers. 105 protok 101 FW 116 FIT 100 (82%) težina teljenja 100 samo za krave eksterijer: 80 kćeri (87%) okvir mišić. noge vime 117 97 101 111
	MANTON Manitoba x Lorint HB 8231 Varaždin 	gGZW 131 (88%) 96 kćeri <i>GZW -3, MW -1, FW -1, FIT -4</i> MW 123 +955 -0,11 -0,02 pers. 101 protok 101 FW 103 FIT 119 (80%) težina teljenja 116 odličan za junice eksterijer: 54 kćeri (85%) okvir mišić. noge vime 102 112 111 120
	REUMUT Raufbold x Ruap HB 8275 Križevci 	gGZW 130 (85%) 96 kćeri <i>GZW -5, MW -7, FW +2, FIT +0</i> MW 119 +682 +0,05 +0,01 pers. 97 protok 113 FW 110 FIT 119 (76%) težina teljenja 116 odličan za junice eksterijer: 63 kćeri (86%) okvir mišić. noge vime 103 101 107 123
	MANIGO Mandela x Geber HB 8250 Varaždin 	gGZW 129 (85%) 71 kćeri <i>GZW +0, MW -2, FW +2, FIT +1</i> MW 120 +857 -0,20 +0,00 pers. 96 protok 103 FW 107 FIT 118 (76%) težina teljenja 122 super za junice eksterijer: 44 kćeri (82%) okvir mišić. noge vime 105 110 129 102

MLADI GENOMSKI-TESTIRANI BIKOVI

MLADI BIK JOŠ NEMA SLIKE	VINCENZO Reumut x Humid HB 8271 NOVI Varaždin 	gGZW 139 (66%) 0 kćeri 1. od 12 Reumut - sinova MW 121 +672 +0,07 -0,01 pers. 103 protok 119 FW 133 FIT 114 (64%) težina teljenja 105 može za junice eksterijer: (63%) okvir mišić. noge vime 97 119 104 107
MLADI BIK JOŠ NEMA SLIKE	VITTORIO Vanadin x Resolut HB 8272 NOVI Varaždin 	gGZW 139 (66%) 0 kćeri 4. od 9 Vanadin - sinova MW 120 +782 -0,11 -0,02 pers. 109 protok 95 FW 142 FIT 113 (64%) težina teljenja 106 može za junice eksterijer: (61%) okvir mišić. noge vime 100 120 108 102
	WILDECK Wyoming x Winnipeg HB 8204 Križevci 	gGZW 137 (69%) 0 kćeri 2. od 13 Wyoming - sinova MW 124 +301 +0,41 +0,16 pers. 117 protok 111 FW 122 FIT 115 (67%) težina teljenja 84 samo za krave eksterijer: (65%) okvir mišić. noge vime 116 113 104 115

NOVI MLJEKARSKI ŠAMPIONI

u ponudi CRSH-a

INSCHALLAH

- sastav mlijeka
- fitness

RIH

- allrounder
- mlijeko
- meso
- fitness
- laka teljenja
- noge
- vime

ZAHNBERG

- mlijeko
- meso
- noge
- vime
- super fitness

RAUWIND

- fantastičan fitness
- meso
- mlijeko

ROSITTEN

- preporuka za junice
- mlijeko
- vime
- noge
- dugovječnost

CRSH

Potočka 20, 48260 Križevci
Tel.: +385 (048) 71 87 00
www.crsh.hr

Holstein bikovi za umjetno osjemenjivanje

Dr. sc. Zdenko Ivkić,
Odbor za uzgoj SUHUH-a

Uzgajivači u razvijenijim uzgojima odabiru kvalitetnih bikova za umjetno osjemenjivanje pridaju najveću moguću pozornost. Svjesni su da takav postupak jamči genetski napredak njihovih stada, što rezultira dobivanjem nove generacije junica

bolje od prethodne. U našim se stadima još uvijek koristi određen broj slabijih bikova (koje nije preporučio SUHUH), a što je posljedica nedovoljne informiranosti uzgajivača i veterinara. Stoga je glavni cilj ovog članka informiranje ponajprije uzgajivača o kvalitetnim bikovima, a koji su pogodni za korištenje u većini holstein stada. Ponuda bikova doista je velika pa smo se odlučili preporučiti samo one koje smatramo dovoljno dobrima. Bikovi su razvrstani u više tablica prema zemlji

• Tablica 1. Progeni bikovi iz njemačkog uzgoja

RB	HB	IME BIK	OTAC / MAJČIN OTAC / MAJČIN DJED	GOD	RZG	RZM	Mkg	mm,%	bj,%	RZE
1.	889	GOLDDAY	GOLDWYN / O MAN / DURHAM	2006.	138	117	1027	-0,18	0,08	137
2.	950	BILLARD	BILLION 3 / O MAN / DURHAM	2008.	138	133	1878	-0,16	-0,01	115
3.	951	ELBURN	MR BURNS / O MAN / MARSHALL	2008.	137	133	1930	-0,37	0,02	119
4.	785	GUNNAR	GOLDWYN / FORD / ELWILLO	2006.	134	122	1269	-0,16	0,05	128
5.	565	WIZZARD	WEBSTER / CASH / GLOW	2000.	133	127	1114	0,50	0,04	99
6.	770	SHANDAR	SHOTTLE / BRETT / CLOWN	2005.	129	138	2397	-0,23	-0,11	103
7.	946	EMIDIO	ENCINO / MANAGER / V BRANDO	2007.	129	121	987	0,08	0,09	123
8.	890	GORCH FOCK	GOLDWYN / MARSHALL / RUDOLPH	2006.	128	125	1440	-0,17	0,03	115
9.	703	ORAKEL	O-MAN / MORTY / DURHAM	2005.	125	133	1724	0,02	0,01	95
10.	888	BIARRITZ	BUCKEYE / MORTY / DONOR	2006.	124	126	2117	-0,30	-0,17	119
11.	701	MANIA	O-MAN / CONVINCER / FATAL	2004.	123	124	687	0,45	0,18	83
12.	940	POMPEO	PRONTO / GOLDWYN / FINLEY	2008.	118	103	278	0,04	0,11	114
13.	805	BEAGLE	ELEGANT / STORMATIC / BELLWOOD	2006.	118	105	1274	-0,19	-0,21	131
14.	892	GOLEO	GOLDWYN / ALLEN / SUPERSIRE	2006.	118	113	844	0,04	0,04	121

• Tablica 2. Genomski bikovi iz Njemačke

RB	HB	IME BIK	OTAC / MAJČIN OTAC / MAJČIN DJED	GOD	RZG	RZM	Mkg	mm,%
1.	937	BIG POINT	BOOKEM / MAN-O-MAN GOLDWYN	2012.	154	135	1772	-0,20
2.	917	ESKIMO	ELBURN / PLANET / SHOTTLE	2011.	142	129	1502	-0,22
3.	943	BEACH	BEACON / GOLDWYN / THRONE	2011.	141	134	1550	0,18
4.	837	SUNDAY	SUPER / SHOTTLE / BW MARSHALL	2011.	139	128	2024	-0,25
5.	834	METROPOLIS	MAN-O-MAN / GOLDWYN / LEE	2010.	132	121	458	0,19
6.	835	SNORRE	SUPER / SHOTTLE / GARTER	2010.	125	110	1200	-0,17
7.	707	GOLDI*	GOLDWYN / RUSSEL / DELTA JAGUAR	2009.	124	116	-	-

• Slika 1. Big Point, bikovski otac

• Slika 2. Goldi, bik iz nacionalnoga uzgojnog programa

RZS	RZN	RZR	RZKd	RZKm	kćeri	centar
108	122	124	114	92	1101	OS
112	120	100	106	107	162	OS
101	114	101	91	90	260	OS
105	115	113	113	103	193	OS
94	116	115	103	100	13028	VŽ
100	106	93	93	110	261	VŽ
112	105	110	114	102	172	OS
108	112	93	106	101	250	OS
103	96	99	110	109	238	OS
104	95	99	95	100	152	OS
116	109	116	123	105	1254	OS
113	117	114	100	104	134	OS
104	111	107	96	103	138	OS
110	100	109	98	110	119	OS

• Slika 3. Krave na ispustu

Legenda: RZG - skupni selekcijski indeks, RZM - indeks mliječnosti, Mkg - uzgojna vrijednost za kg mlijeka, mm% - uzgojna vrijednost za sadržaj mliječne masti, bj% - uzgojna vrijednost za sadržaj bjelančevina, RZE - indeks vanjštine, RZS - indeks zdravlja vimen, RZN - indeks dugovječnosti, RZR - indeks plodnosti, RZKd - lakoća teljenja (utjecaj oca - direktni utjecaj), RZKm - lakoća teljenja kćeri bika (indirektni utjecaj), kćeri - broj kćeri u stranim uzgojima, centar - oznaka centra za u.o. koji distribuira sjeme (OS - CUS Osijek, VŽ - CUO Varaždin)

bj, %	RZE	RZS	RZN	RZR	RZKd	RZKm	centar
0,08	131	122	132	104	116	109	OS
0,05	117	127	124	104	102	-	KŽ
0,06	129	114	111	100	109	107	VŽ
-0,12	125	112	123	99	106	108	VŽ
0,31	118	118	115	108	115	93	OS
-0,10	116	107	127	110	103	108	OS
-	106	112	116	107	-	-	OS

Legenda: RZG - skupni selekcijski indeks, RZM - indeks mliječnosti, Mkg - uzgojna vrijednost za kg mlijeka, mm% - uzgojna vrijednost za sadržaj mliječne masti, bj% - uzgojna vrijednost za sadržaj bjelančevina, RZE - indeks vanjštine, RZS - indeks zdravlja vimen, RZN - indeks dugovječnosti, RZR - indeks plodnosti, RZKd - lakoća teljenja (utjecaj oca - direktni utjecaj), RZKm - lakoća teljenja kćeri bika (indirektni utjecaj), centar - oznaka centra za u.o. koji distribuira sjeme (OS - Osijek, KŽ - Križevci, VŽ - Varaždin). *Bik GOLDI potječe iz hrvatskoga uzgojnog programa (farma Salaš). Prikazan je zajedno s njemačkim bikovima, budući da je genomski testiran u sklopu njemačkog sustava testiranja

• Tablica 3. Progeni bikovi iz skandinavskih zemalja

RB	HB	IME BIKA	OTAC / MAJČIN OTAC / MAJČIN DJED	GOD	NTM	PRO	mljeko, kg	mm, %	bj, %	vime
1.	865	RODDING	RAMOS / V BRANDO / PATRON	2004.	23	118	114	100	106	107
2.	948	VH BLACK	BOBAS / O MAN / RGK BOB	2008.	23	107	107	97	101	102
3.	915	VH BOWIE	D BANKER / RAMOS / V EXCES	2008.	21	113	106	107	106	105
4.	715	D ETOTO	V EXCES / VAR CALANO / T FUNKIS	2005.	21	112	112	91	106	104
5.	867	D SOL	SHOTTLE / T FUNKINS / VE OTTO	2005.	20	107	101	106	106	101

Legenda: NTM - skupni selekcijski indeks, PRO - ukupni indeks proizvodnje mlijeka, MLI - indeks za kg mlijeka, mm,kg - indeks količine vanjštine vimena, ZDR - indeks zdravlja vimena, DUG - indeks dugovječnosti, PLO - indeks plodnosti, LTo - lakoća teljenja (utjecaj oca i strane uzgojima, centar - oznaka centra za u.o. koji distribuira sjeme (LA - Lactis)

• Tablica 4. Genomski bikovi iz skandinavskih zemalja

RB	HB	IME BIKA	OTAC / MAJČIN OTAC / MAJČIN DJED	GOD	NTM	PRO	mljeko, kg	mm, kg	bj, kg
1.	861	VH MIRACLE	MASSEY / ROUMARE / VAR CALANO	2010.	40	114	103	109	113
2.	916	VH MANDEL	MAN-O-MAN / RGK DIDRIK / V BOJER	2010.	39	120	100	119	115
3.	850	VH MOTA	MAN-O-MAN / RAMOS / SHOTTLE	2010.	36	121	103	121	116
4.	862	VH BOSTRUP	VH BISMARCK / V EXCES / A FORD	2010.	32	114	101	112	112
5.	947	VH GAVIN	GRAFIT / D ONSIDE / MASCOL	2011.	32	127	128	115	131
6.	863	VH MENO	MASSEY / OMAN / V BOJER	2010.	31	111	110	109	112

Legenda: NTM - skupni selekcijski indeks, PRO - ukupni indeks proizvodnje mlijeka, MLI - indeks za kg mlijeka, mm,kg - indeks količine vanjštine vimena, ZDR - indeks zdravlja vimena, DUG - indeks dugovječnosti, PLO - indeks plodnosti, LTo - lakoća teljenja (utjecaj oca i strane uzgojima, centar - oznaka centra za u.o. koji distribuira sjeme (LA - Lactis)

• Tablica 5. Progeni bikovi iz Nizozemske

RB	HB	IME BIKA	OTAC / MAJČIN OTAC / MAJČIN DJED	GOD	NVI	INET	Mkg	mm,%	bj,%	vime
1.	846	ALTA DANIEL	GOLDWYN / JOCKO BESN / LILLY	2007.	248	122	1320	-0,30	-0,27	108
2.	848	ALTA BERLAGE	LAUDAN / ADISON / CELSIUS	2006.	182	209	1044	0,03	-0,10	109
3.	871	SHERIFF	SHOTTLE / ADAM / LUCKY LEO	2006.	168	75	1027	-0,33	-0,22	112
4.	870	SANTANA	ZIDANE / ROX GENTRY /	2003.	137	77	281	-0,14	0,09	107
5.	872	MECANIC	RAMOS / LIGHTNING /	2007.	110	66	801	-0,18	-0,19	104
6.	869	DALI	DUPLEX / TUGOLO /	2006.	106	-28	663	-0,57	-0,17	106

Legenda: NVI - skupni selekcijski indeks, INET - indeks mliječnosti, Mkg - uzgojna vrijednost za kg mlijeka, mm% - uzgojna vrijednost bjelančevina, EXT - indeks vanjštine, BSS - indeks broja somatskih stanica, DUG - indeks dugovječnosti, PLO - indeks plodnosti, Lto - lakoća teljenja (utjecaj oca i strane uzgojima, centar - oznaka centra za u.o. koji distribuira sjeme (KŽ - KRŠH Križevci, BO - Bosgen)

uzgoja, a rangirani su prema skupnom selekcijskom indeksu (koji uključuje mliječnost, vanjštinu i fitnes). U tumačenju pojedinih svojstava poslužili smo se različitim bojama (zeleno - pozitivno, crno - neutralno, crveno - negativno), što može pojednostaviti cijeli postupak odabira bika.

Među progeno testiranim njemačkim bikovima (njihove su kćeri u proizvodnji) nalazi se nekoliko novih imena (Billard, Elburn, Emidio) pa se nadamo da će ih uzgajivači prepoznati. Prevladavaju Goldwynovi sinovi (Goldday, Gunnar, Gorch Fock, Goleo), a Goldwyn se javlja i porijeklu bika Pompea. Unutra su i dva

noge	ZDR	DUG	PLO	LTo	LTm	kćeri	centar
91	106	105	114	103	102	4884	LA
101	114	115	120	105	112	591	LA
114	92	114	116	103	109	204	LA
128	99	115	106	112	109	3170	LA
107	107	116	110	106	110	2104	LA

ne mliječne masti, bj,kg - indeks količine bjelančevina, VIME - indeks
a - direktni utjecaj), LTm - lakoća teljenja kćeri bika, kćeri - broj kćeri u

vime	noge	ZDR	DUG	PLO	LTo	LTm	centar
131	96	113	131	117	105	120	LA
141	104	122	116	105	103	102	LA
129	102	114	115	102	106	103	LA
111	99	121	129	102	105	122	LA
111	116	102	116	109	104	103	LA
118	104	123	117	102	101	124	LA

ne mliječne masti, bj,kg - indeks količine bjelančevina, VIME - indeks
a - direktni utjecaj), LTm - lakoća teljenja kćeri bika, kćeri - broj kćeri u

noge	ZDR	DUG	PLO	LTo	LTm	kćeri	centar
108	108	340	106	102	108	148	BO
102	103	284	99	104	100	114	BO
103	103	297	104	101	104	129	KŽ
105	104	19	104	103	100	1608	KŽ
106	101	262	98	100	104	141	KŽ
110	100	280	98	102	104	100	KŽ

lnost za sadržaj mliječne masti, bj% - uzgojna vrijednost za sadržaj
lakoća teljenja (utjecaj oca - direktni utjecaj), LTm - lakoća teljenja kćeri

O Man-ova sina (Orakel, Mania), te tri O Manova unuka (Goldday, Billard, Elburn). Kako bismo izbjegnuli uzgoj u rodstvu trebamo biti vrlo pažljivi prilikom sparivanja (osobito u slučaju O Man-ovih potomaka). Zbog težih teljenja, na junicama se ne smiju koristiti Elburn, Shandar, Biarritz, Beagle i Goleo, ali ni svi dru-

gi bikovi u kojih je RZKd manji od 105. Prema mliječnosti prednjače kćeri Shandara, Biarritza, Elburna, Billarda i Orakela, ali većina ovih bikova (osim Orakela) negativno utječe na sadržaj mliječne masti. Još treba istaknuti da najbolju vanjštinu imaju kćeri bikova Golddaya, Beaglea, Gunnara, Emidia i Golea.

Na vrhu liste genomskih bikova (tablica 2) nalazi se bikovski otac Big Point, dok je sjeme također bikovskog oca Epochala (HB 936) već rasprodano. Big Point daje iznimno mliječne kćeri, odličnog eksterijera i vrlo dobrih funkcionalnih svojstava (lagana teljenja). Zbog takvih je karakteristika uz bika Epochala i odabran za bikovskog oca. Od ostalih bikova s liste ističemo da se zbog težih teljenja na junicama ne smiju koristiti Eskimo, Sunday i Snorre. Nekoliko riječi zaslužuje i bik Goldi, uzgojen na farmi Salaš i potječe iz hrvatskoga uzgojnog programa. Goldi je genomski testiran u njemačkom sustavu. Njegov je pedigree vrlo zanimljiv, a majka mu je bila jedna od najboljih krava u Hrvatskoj (7 teljenja). Goldi popravljiva mliječnost, zdravlje vime, dugovječnost i plodnost. Vanjština njegovih kćeri također je primjerena.

U ponudi skandinavskih bikova (tablica 3) nema novih imena. Proizvodnjom mlijeka prednjače kćeri bikova Roddinga i Etota, dok slabiji sadržaj mliječne masti prenose Black i Etoto. Najbolja vimena imaju kćeri Roddinga, ali su im noge znatno ispod prosjeka. Najbolje noge daju Etoto i Bowie. Na junicama se ne preporuča korištenje bika Bowiea, dok se ostali mogu koristiti.

Od genomskih bikova (tablica 4) mliječnost popravljaju Gavin (novi bik) i Meno, dok svi bikovi prenose dobar sastav mlijeka (osobito Gavin). Man-O-Manovi sinovi Mandel i Mota te Miracle daju kćeri odličnih vimena. Najčvršće noge imaju Gavinove kćeri. Svi bikovi popravljaju zdravlje vimena i dugovječnost, a Miracleove i Gavinove kćeri imaju vrlo dobru plodnost. Na junicama se smiju koristiti Miracle, Mota i Bostrup.

U ponudi nizozemskih bikova (tablica 5) jedina je novost da više nema proslavljenih bikova Paramounta i Surprisea. Od prikazanih bikova najmliječnije su kćeri Daniela, Berlagea i Sheriffa. Najveći broj bikova ima problema sa sastavom mlijeka (npr. Daniel, Sheriff, Mecanic i Dali), pri čemu posebno upozoravamo na vrlo slabu uzgojnu vrijednost za sadržaj mliječne masti u slučaju bika Dalia (-0,57). Gotovo svi bikovi daju eksterijerno vrlo dobre kćeri, a zdravlje vimena i dugovječnost također su u redu. Plodnost kćeri po-

• Tablica 6. Progeni bikovi iz Kanade

RB	HB	IME BIKA	OTAC / MAJČIN OTAC / MAJČIN DJED	GOD	LPI	Mkg	mm,%	bj,%	vime	noge
1.	901	JAY	BOLTON / DURHAM / MARVELOUS	2007.	2791	1177	0,17	0,29	10	4
2.	923	ALTA BUZZER	T-BAXTER/ SHOTTLE / CHAMPION	2007.	2647	1337	0,26	0,02	2	7
3.	906	RADIUS	SHOTTLE / JOLT / LEADERSHIP	2006.	2602	1586	-0,16	-0,05	4	6
4.	905	JADON	GOLDWYN / EMERSON / DUSTER	2006.	2523	1366	-0,07	0,03	7	6
5.	927	ALTA SAMUARI	SHOTTLE / HERSHEL / RUDOLPH	2006.	2509	1557	-0,04	0,02	3	2
6.	767	JORDAN	GOLDWYN / DURHAM / LEADMAN	2005.	2503	738	0,14	0,00	9	7
7.	903	FLYER	AIRAIID / SHOTTLE / FINLEY	2008.	2472	1481	0,04	-0,16	10	-1
8.	900	SAILING	GOLDWYN / MORTY / STARPATRON	2005.	2445	1371	0,19	0,01	9	3

• Tablica 7. Progeni bikovi iz SAD-a

RBR	HB	IME BIKA	OTAC / MAJČIN OTAC / MAJČIN DJED	GOD	TPI	Mlb	mm,%	bj,%	vime
1.	860	GILLESPIY	BOLTON / SHOTTLE / MARSHALL	2007.	2155	2161	-0,05	-0,03	2,31
2.	952	CANCUN	PLANET / SHOTTLE / OUTSIDE	2009.	2131	1542	0,02	0,02	2,22
3.	788	GERARD	O MAN / BW MARSHALL / LABELLE	2005.	2125	1663	-0,07	0,05	2,76
4.	924	ALTA MARAUDER	MAC / LAUDAN / GARTER	2008.	2121	201	0,11	0,05	1,46
5.	907	ORVILLE	BOLIVER / OMAN / MARSHALL	2008.	2109	806	0,05	0,07	1,39
6.	922	ALTA GOALMAN	BOLTON / OMAN / MARSHALL	2007.	2090	2137	0,02	-0,01	0,85
7.	920	ALTA R2	MARION / RAMOS / HERSHEL	2006.	2000	1546	-0,05	-0,05	0,83
8.	820	INGLES	O MAN / DIE-HARD / MANDEL	2005.	1980	788	-0,03	0,03	0,78
9.	648	HAYDEN	O MAN / MTOTO / RUDOLPH	2004.	1966	914	0,08	0,01	1,27
10.	923	ALTA BUZZER	BAXTER / SHOTTLE CHAMPION	2007.	1945	1074	0,10	-0,02	1,05
11.	925	ALTA DONNIE	BOLIVER / SHOTTLE-ET / THRONE	2008.	1945	814	-0,01	0,03	2,06
12.	876	CRIVAL	SHOTTLE / FINLEY / TUGOLO	2006.	1944	517	0,05	-0,02	2,01
13.	755	ANNEX	O MAN / MTOTO / RUDOLPH	2005.	1943	662	0,04	0,03	0,58
14.	921	ALTA JENKINS	MAC / SHOTTLE / GARTER	2007.	1942	513	0,06	0,00	1,92
15.	927	ALTA SAMUARI	SHOTTLE / HERSHEL / RUDOLPH	2006.	1940	1268	0,01	0,01	1,29
16.	855	ZELGADIS	GOLDWYN / AARON / JURROR	2006.	1933	224	0,00	0,00	3,01
17.	909	DOVER	LAUDAN / DEBUT / MTOTO	2005.	1927	897	0,03	0,02	1,08
18.	913	MINDORO	AUDAN / COMESTAR OUTSIDE /	2009.	1921	1926	0,00	-0,02	0,87
19.	880	CROWN	GOLDWYN / O MAN / DURHAM	2006.	1919	571	0,07	0,06	0,94
20.	912	CORNELL	BOLIVER / OMAN /	2008.	1860	1080	-0,07	0,01	1,51
21.	696	CHARL ISY	BUCKEY / O MAN / TRENT	2007.	1850	1452	-0,09	-0,02	1,36
22.	914	LAZARITH	SHOTTLE / MARSHALL / RUDOLPH	2005.	1825	2056	-0,12	-0,07	0,59
23.	883	COLBY	OUTSIDE / RUDOLPH / CONQUEST	2002.	1822	502	0,02	-0,04	1,99
24.	624	SHARKY	BRETT / EMERY / SOUTHWIND BELL	2000.	1821	1800	-0,02	0,04	-0,13
25.	687	MARCELLUS	BOLIVER / MARSHALL / RUDOLPH	2004.	1820	1194	-0,07	0,01	0,71
26.	800	COLDSPRING	MARSHALL / PATRON / CARDINAL	2001.	1784	834	0,07	0,01	0,95
27.	597	TOYSTORY	MARSHALL / PATRON/ LUKE	2001.	1770	953	-0,01	0,00	1,84
28.	649	LANGDON	SANDY / MANFRED-ET / STARDELL	2002.	1726	661	0,01	0,02	0,95

snaga	BSS	DUG	PLO	LTo	LTm	kćeri	centar
2	3,16	103	95	94	96	146	VI
-1	2,84	110	101	102	113	121	BO
-1	2,74	113	104	101	106	563	VI
6	2,74	103	97	101	99	125	VI
-3	2,69	105	100	99	105	129	BO
2	2,63	108	102	104	103	4137	VI
4	2,85	104	103	102	92	131	VI
14	3,04	96	89	103	107	124	VI

Legenda: LPI - skupni selekcijski indeks, Mkg - uzgojna vrijednost za kg mlijeka, mm% - uzgojna vrijednost za sadržaj mliječne masti, bj% - uzgojna vrijednost za sadržaj bjelancevina, EXT - indeks vanjštine, BSS - indeks broja somatskih stanica, DUG - indeks dugovječnosti, PLO - indeks plodnosti, Lto - lakoća teljenja (utjecaj oca - direktni utjecaj), LTm - lakoća teljenja kćeri bika, kćeri - broj kćeri u stranim uzgojima, centar - oznaka centra za u.o. koji distribuira sjeme (VI - Vigens, BO - Bosgen)

Legenda: TPI - skupni selekcijski indeks, Mlb - uzgojna vrijednost za lb mlijeka, mm% - uzgojna vrijednost za sadržaj mliječne masti, bj% - uzgojna vrijednost za sadržaj bjelancevina, TIP - indeks vanjštine, BSS - indeks zdravlja vimena, DUG - indeks dugovječnosti, PLO - indeks plodnosti, Lto - lakoća teljenja (utjecaj oca - direktni utjecaj), LTm - lakoća teljenja kćeri bika, kćeri - broj kćeri u stranim uzgojima, centar - oznaka centra za u.o. koji distribuira sjeme (OS - CUS Osijek, KŽ - CRSH Križevci BO - Bosgen)

noge	BSS	DUG	PLO	LTo	LTm	kćeri	centar
2,52	2,64	2,8	-2,1	9	7	253	OS
1,24	2,88	3,2	-0,5	10	7	215	OS
1,72	3,15	1,7	0,1	5	6	7368	OS
1,80	2,68	5,0	2,6	8	4	796	BO
1,48	2,51	5,5	1,5	7	6	164	OS
1,12	2,80	3,3	-0,3	8	8	94	BO
1,36	2,60	4,1	1,0	7	5	2343	BO
1,54	2,71	5,6	3,2	6	7	601	BO
2,31	2,57	4,4	0,0	8	8	15312	OS
1,47	2,80	3,9	0,0	7	5	340	BO
0,79	2,95	2,6	1,5	5	5	675	BO
1,71	2,64	4,0	1,5	7	8	115	OS
0,65	2,49	4,4	2,6	6	6	2588	KŽ
1,91	2,64	2,9	0,8	5	4	1690	BO
0,65	2,67	2,3	0,2	8	6	129	BO
3,30	2,73	2,1	0,8	6	5	138	OS
0,83	2,69	4,7	0,6	5	6	4077	OS
1,29	2,91	1,4	-1,6	8	6	168	KŽ
1,62	2,91	2,6	0,9	6	5	1669	BO
0,88	2,80	2,5	0,8	7	6	148	OS
1,21	2,95	2,8	0,3	5	6	747	KŽ
0,42	2,72	1,9	-0,2	7	7	5333	KŽ
0,71	2,93	3,6	2,0	9	5	18726	BO
0,72	2,94	-0,2	-0,3	8	7	28275	KŽ
0,51	2,77	2,6	0,4	9	6	7156	KŽ
0,93	2,75	1,1	-1,0	7	4	20304	BO
1,34	2,95	-0,3	-0,2	7	6	99999	KŽ
1,40	3,08	0,9	0,6	8	6	9131	OS

pravljaju Daniel, Sheriff i Santana. Na junicama se ne smiju koristiti oni bikovi u kojih je LTo manji od 102 (Sheriff i Mekanik).

Usporedimo li s prethodnim člankom, lako je zamijetiti da su čelna mjesta zamijenili Buzzer i Jay (tablica 6). Najmljeđnije kćeri daju Radius, Samuari i Flyer; dok sastav mlijeka popravljaju Jay, Buzzer, Jordan i Sailing. Odlična vimena daju Jay, Flyer, Jordan i Sailing. Većina bikova (osobito Buzzer i Jordan) popravljaju svojstva nogu. Zdravlje vimena, dugovječnost i plodnost kćeri dobre su u većine bikova, no iznimke su Jay i Sailing. Na junicama se nikako ne smije koristiti Jay, ali ni svi bikovi u kojih je LTo manji od 103.

Ponuda američkih bikova (tablica 7) nije znatnije izmijenjena. Pojavljuju se samo dva nova bika (Cancun i Gerard), ali zato više nema Dorcyja i Beacona. Na vrhu je sada Gillespy, koji je tako zamijenio upravo Dorcyja. Mliječnost najviše popravljaju Gillespy, Goalman, Lazarith, Mindoro i Sharky. Većina bikova nema problema sa sastavom mlijeka, pri čemu najbolji sastav prenose Marauder i Crown, a najslabiji Charl Isy i Lazarith. Svojstva vimena najviše popravljaju Zelgadis, Gerard, Gillespy, Cancun, Donnie i Crival, dok jedino Sharky ima negativnu uzgojnu vrijednost za vime. Za popravljivanje svojstava nogu najprikladniji su Zelgadis (najbolji i za vime), Gillespy i Hayden. Većina bikova ima dobre uzgojne vrijednosti za zdravlje vimena i dugovječnost, dok je nešto slabija situacija s plodnošću kćeri. Svi bikovi u kojih je LTo veći od 6 nisu pogodni za osjemenjivanje junica, a posebno se na junicama ne smiju koristiti Cancun, Gillespy, Colby i Marcellus.

• Tablica 8. Genomski bikovi iz SAD-a

RB	HB	IME BIKA	OTAC / MAJČIN OTAC / MAJČIN DJED	GOD	TPI	Mlb	mm, %	bj, %	vime	noge	BSS	DUG	PLO	LTo	LTm	centar
1.	954	LIFTOFF	ARMITAGE / SHOTTLE / O MAN	2012.	2364	1387	0,08	0,05	2,13	1,49	2,46	5,0	1,3	7	5	OS
2.	895	CASHMONEY	OBSERVER / GOLDWYN / SHOTTLE	2011.	2299	916	0,09	0,05	2,57	1,48	2,64	6,6	1,0	6	5	KŽ
3.	899	PLAYBALL	ALTAIOTA / PLANET / GOLDWYN	2011.	2259	1604	0,04	0,04	1,97	2,35	2,76	3,4	0,1	6	5	KŽ
4.	897	WILDBUSH	BOOKEM / JEEVES / GOLDWYN	2011.	2224	1319	0,01	0,06	1,54	2,16	2,84	6,1	0,8	7	6	KŽ
5.	896	MODEL	ROBUST / PLANET / SHOTTLE	2011.	2224	1316	0,02	0,05	1,85	1,44	2,97	6,3	0,9	7	5	KŽ
6.	893	DEFIANT	SNOWMAN / ATWOOD / SHOTTLE	2011.	2201	1236	0,09	0,05	2,44	2,54	2,83	3,2	-0,8	8	6	KŽ
7.	898	CARSON	OBSERVER / SHOTTLE / CHAMPION	2010.	2117	2011	-0,08	-0,05	2,70	1,38	2,89	4,1	-1,0	6	5	KŽ
8.	953	CHARLIE	SHAMROCK / MAC / OUTSIDE	2011.	2111	213	0,17	0,01	3,13	1,89	2,76	6,3	0,9	9	7	OS

Legenda: TPI - skupni selekcijski indeks, Mlb - uzgojna vrijednost za lb mlijeka, mm% - uzgojna vrijednost za sadržaj mliječne masti, bj% - uzgojna vrijednost za sadržaj bjelancevina, TJP - indeks vanjštine, BSS - indeks zdravlja vime, DUG - indeks dugovječnosti, PLO - indeks plodnosti, LTo - lakoća teljenja (utjecaj oca - direktni utjecaj), LTm - lakoća teljenja kćeri bika, kćeri - broj kćeri u stranim uzgojima, centar - oznaka centra za u.o. koji distribuira sjeme (OS - CUS Osijek, KŽ - CRSH Križevci).

Ponuda američkih genomskih bikova (tablica 8) bogatija je za dva imena - Liftoff i Charlie. Liftoff je odmah zauzeo čelno mjesto na ljestvici, a njegove kćeri karakterizira visoka proizvodnja kvalitetnog mlijeka s niskim brojem somatskih stanica. Liftoff popravlja vime i noge, dugovječnost i plodnost kćeri. Najmlječnije kćeri daju Carson i Playball, dok sadržaj mlijeka popravljaju gotovo svi bikova (iznimka je Carson). Jednako je dobra situacija i sa zdravljem vime na i dugovječnošću. Zbog težih teljenja na junicama se ne smiju koristiti bikovi u kojih je LTo veći od 6, a osobito Charlie i Defiant.

U svakoj tablici prikazano je porijeklo bikova kroz tri generacije, a sve sa ciljem bolje kontrole srodstva. Namjera nam je ovakvim pristupom informirati uzgajivače o glavnim karakteristikama porijekla bikova, te ih uputiti da obrate pozornost na porijeklo krava i junica. Podsjećamo da u kontroli srodstva značajno može pomoći web aplikacija HPA, kojom se na jednostavan način može otkriti povezanost između potencijalnih roditelja (web Kutak za uzgajivače HPA). Pozivamo uzgajivače koji žele bolje kontrolirati srodstvo u svojem stadu da nam se jave putem e-mail adresa zivkic@hpa.hr ili govedarstvo@hpa.hr. Također, molimo uzgajivače koji imaju bikove u prirodnom pripustu da maksimalnu pozornost posvete kontroliranom osjemenjivanju, koriste samo licencirane bikove (s HB brojem i rodovnikom), te tako omogućiti da svako njihovo tele bude uzgojno valjano (registrirano s punim porijeklom). Na koncu i obavijest da je u sklopu projekta genetskog testiranja bičića s naših farmi ostvaren vrlo konkurentan rezultat (genomski RZG 134). Bik je testiran u njemačkom sustavu i uskoro će ući u sustav umjetnog osjemenjivanja. Njegov je pedigree vrlo zanimljiv (rijedak), te predstavlja dokaz da u sklopu nacionalnoga uzgojnog programa možemo proizvesti dovoljno konkurentnih bikova. Još nekoliko mladih bikova genomski testiranih u Njemačkoj, s vrlo visokim skupnim selekcijskim indeksom (RZG), već se nalazi u Hrvatskoj te se uskoro očekuje njihovo uključivanje u nacionalni uzgojni program.

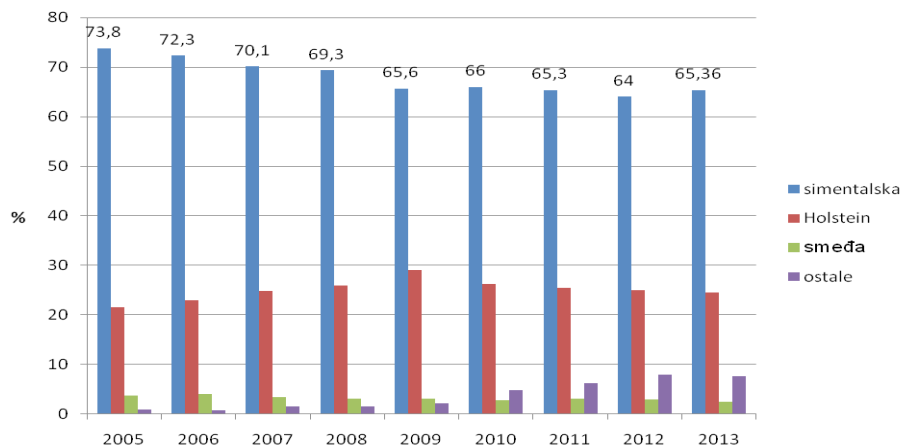
Uzgoj simentalске pasmine u 2013.

Ivica Vranić, struč. spec. ing. agr.

Provedbu uzgojnog programa simentalске pasmine u 2013. godini obilježili su ulazak Hrvatske u sustav genomskog testiranja Njemačke i Austrije, otkrivanje genskih defekata, novi način odabira bikovskih majki, novi sustav ocjene vanjšine prvotelki, kao i daljnji ali ipak nešto manji pad broja krava u odnosu na prethodnu godinu. Prema podacima za 2013. godinu, ukupan broj krava simentalске pasmine iznosio je 118.262 grla, od kojih je u kontroli mliječnosti 58.940 ili 49,84%. U odnosu na 2012. godinu zabilježen je pad od 5472 krave ili 4,42%. Poremećaji na tržištu mlijeka i mliječnih proizvoda, konstantan rast troškova proizvodnje i nepovoljne klimatske prilike koje su rezultirale nedostatkom kvalitetne hrane za stoku i njezinom visokom cijenom na tržištu uzroci su daljnjeg pada broja krava. Na sve to nadovezao se u 2013. godini i problem povećane koncentracije toksina u mlijeku, osobito na istoku Hrvatske.

Udio simentalških krava u ukupnoj populaciji krava u RH je 65,36% (graf 1). Slijedi holstein pasmina sa 24,49%, smeđa sa 2,54% dok su ostale pasmine i križanci zastupljeni sa 7,61%. Iz grafa je vidljiv pad udjela simentalске pasmine u ukupnoj populaciji u razdoblju od 2005. do 2009. godine. Posljedica je to intenzivne izgradnje velikih farmi mliječnih krava u okviru operativnog programa razvitka govedarske proizvodnje u navedenom periodu. Ove farme većinom su punjene kravama holstein pasmine. Nakon 2009. godine udio simentalске pasmine ustalio se na 64-66%.

• Graf 1. Pasminska struktura populacije krava u RH u posljednjih devet godina

Najviše je krava simentalске pasmine tradicionalno u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (20.773), zatim Koпрivničko-križevačkoj (20.665), Zagrebačkoj (13.380) i Sisačko-moslavačkoj (12.476).

Proizvodna svojstva i svojstva fitnessa

Prosječna proizvodnja krava simentalске pasmine u standardnoj laktaciji od 305 dana iznosila je u 2013. godini 5028 kg mlijeka sa 4,04% mliječne masti i 3,32% proteina. U odnosu na 2012. prosječna proizvodnja mlijeka povećala se za 21 kg, odnosno za 27 kg u odnosu na 2011. godinu. Ovakvim genetskim napretkom na razini proizvodnje od 5000 kg mlijeka u posljednjih nekoliko godina ne možemo biti zadovoljni. Na razinu proizvodnje sigurno utječu sustav držanja, hranidba, razina ulaganja, kombinirani smjer proizvodnje sa simentalском pasminom. No, uzgajivači bi svakako trebali razmisliti koje bikove koriste u umjetnom osjemenjivanju. U 2. broju Mljekarskog lista iz veljače ove godine, u podlistku Hrvatske poljoprivredne agencije objavljen je članak o najznačajnijim očevima teladi u 2013. U tablici u kojoj su prikazani najčešći simentalски očevi primjetan je znatan udio teladi od bikova koji nisu bili preporučeni od strane odbora za uzgoj H.U.SIM-a. Budući da izravnu korist odnosno interes za korištenje bikova visokih uzgojnih vrijednosti imaju upravo uzgajivači, valja obratiti veću pozornost na preporuku bikova za osjemenjivanje koju odbor za uzgoj objavljuje u svakom broju ovog časopisa. Bez odabira kvalitetnih očeva upitan je očekivani uzgojni napredak.

S druge strane, mnogi uzgajivači iz godine u godinu dokazuju da je u uvjetima našeg okruženja moguće postići daleko bolje proizvodne rezultate. Tako se proizvodnja najboljih simentalških krava kod nas penje i na više od 11.000 kg mlijeka u laktaciji, a prosjek najboljih stada simentalске pasmine viši je od 8000 kg

mlijeka. Ovi uzgajivači vrlo dobro znaju da je ovakve rezultate moguće postići samo korištenjem najbolje genetike, odnosno najkvalitetnijih bikova.

Svojstva fitnesa (dugovječnost, plodnost, lakoća teljenja, prenatalna uginuća teladi, protok mlijeka, broj somatskih stanica u mlijeku) predstavljaju skupinu svojstava koja posredno povećavaju prihod snižavajući troškove proizvodnje. Kad govorimo o pokazateljima svojstava fitnesa za 2013., ovdje ću izdvojiti nekoliko najvažnijih. Usporedimo li s kravama holstein pasmine, prosječna laktacija kod krava simentalke pasmine u 2013. bila je kraća za 42 dana a međutelidbeni razmak za 37 dana, što zapravo govori da su simentalke krave imale manje reproduktivnih problema, odnosno lakše su ostajale bređe. Simentalske krave u prosjeku su izlučivane u dobi od 6 godina i 8 mjeseci, dok su holstein krave u prosjeku izlučivane u dobi od 5 godina i 1 mjesec. Rezultat toga je niža stopa izlučenja (18%) kod simentalke pasmine u odnosu na 24,3% kod holstein pasmine. Niža stopa izlučenja znači da uzgajivač treba manji broj junica za remont vlastita stada, što mu omogućava da višak junica kao steone plasira na tržište te na taj način ostvari dodatan prihod. Jedan dio uzgajivača to vrlo dobro koristi. U provođenju uzgojnog programa posebnu pozornost glede svojstava fitnesa treba obratiti na protok mlijeka koji ne možemo smatrati zadovoljavajućim (1,6 kg/min). U odnosu na 2012. zabilježen je pad broja somatskih stanica u mlijeku krava simentalke pasmine, a valja svakako zamijetiti svega 0,6% teških teljenja.

Izbor bikovskih majki i očeva

Izbor bikovskih majki i očeva temeljna je metoda u provedbi uzgojnog programa. Najznačajniji genetski napredak ostvaruje se na relaciji otac-sin, odnosno majka-sin, stoga se osobita pozornost posvećuje odabiru bikovskih očeva i majki. Temeljni kriterij za odabir bikovskih očeva uzgojne su vrijednosti za važna proizvodna, funkcionalna i eksterijerna svojstva. Bikovski očevi elitni su rasplodnjaci koji za tri standardne devijacije u pravilu trebaju nadilaziti populacijski prosjek u bitnim proizvodnim skupinama obilježja. Bikovske majke u pogledu proizvodnih svojstava za dvije standardne devijacije u pravilu trebaju nadilaziti populacijski prosjek te biti natprosječne i u drugim definiranim funkcionalnim odlikama te superiorne vanjštine.

U 39. krug usmjerene oplodnje tijekom 2013. bilo je uključeno 277 bikovskih majki simentalke pasmine, čija je prosječna proizvodnja bila 7575 kg mlijeka sa

4,01% mliječne masti i 3,28% proteina. U 2013. došlo je do promjene u načinu odabira bikovskih majki. Krave su za bikovske majke birane već kao prvotelke, što do sada nije bio slučaj. Razlog tomu je nastojanje da se genetski najvrjednije životinje koje će biti uključene u program ciljanog sparivanja odaberu u što ranijoj dobi, s ciljem skraćivanja generacijskog intervala. Zbog istog razloga započelo se i sa ciljanim sparivanjem najkvalitetnijih junica s bikovskim očevima kao potencijalnih bikovskih majki odabranih na temelju pedigree indeksa. Nakon što je utvrđeno da su neki od bikova izabranih za bikovske očeve u 39. krugu usmjerene oplodnje nositelji pojedinih genskih defekata (Wille, Seewalchen, GS Vogt, Hurrican), na mjesto njih za program ciljanog sparivanja izabrani su bikovi slobodni od genskih defekata Manton, Manigo, Huter, Reumut, Orbit, Rockefeller i Wildeck. Valja još jednom istaknuti kako to što je bik nositelj genskog defekta ne znači da je neupotrebljiv, već treba paziti da se ne sparuje s kravom koja u svom pedigreeu ima nositelja istoga tog defekta. Kako kod nas to često nije praksa, ili se pak zanemaruju preporuke za ciljano sparivanje a cilj nam je iskorijeniti genske defekte iz populacije, odlučili smo da bikove koji su nositelji genskih defekata ne koristimo kao bikovske očeve.

Ocjena vanjštine i genomska selekcija

Danas se linearno ocjenjivanje koristi pri odabiru bikovskih majki, odabiru mladih bikova za umjetno osjemenjivanje (progeno testiranje bikova), odabiru bikova za sparivanje, procjenu uzgojne vrijednosti krava i rasplodnjaka. Ocjena vanjštine prilikom izbora rasplodnjaka služi da se izabere rasplodnjak koji će kompenzirati nedostatke u vanjštini prvotelke te, s druge strane, da se identificiraju najbolje jedinke u stadu na kojima će se upotrijebiti visokokvalitetno sjeme elitnih bikova. Od 2013. u upotrebi je novi sustav ocijene vanjštine krava simentalke pasmine, "Flekscore11". Ovim sustavom ocjenjuje se 19 pojedinačnih svojstava ocjenama od 1 do 9 i 4 skupna svojstva (okvir, mišićavost, noge i vime) ocjenama od 68 do 93, gdje ocjena 81 predstavlja srednju ocjenu. Praksa je da se ocjenjuju prvotelke u stadiju između 30. i 180. dana laktacije. Razlog tomu je što se ocjenjuje vime prvotelke koje je u tom periodu u najboljoj kondiciji. U 2013. ocijenjeno je 1610 prvotelki, što je značajan porast broja ocijenjenih krava u odnosu na 2012. (504). Prosječne ocjene za skupna svojstva iznosile su: Okvir - 76,7; Mišićavost - 80,00; Noge - 81,9 i Vime - 81,5. Kako bi broj ocijenjenih

krava u 2014. bio još veći, poduzete su određene mjere s ciljem bolje organizacije sustava ocjene vanjštine.

S ciljem unaprjeđenja proizvodnje mladih bikova iz domaće populacije u 2012. započelo se s aktivnostima uvođenja genomske selekcije u hrvatski uzgojni program. Genomsko testiranje postavilo je nove standarde. U ozbiljnim uzgojima u test osjemenjivanjima ne koriste se bikovi koji nemaju dobar genomski test. Potpisivanjem ugovora s partnerima iz Njemačke i Austrije Hrvatska je od 2013. peta zemlja, uz Italiju i Češku, koja se uključila u austrijsko-njemački sustav procjene genomskih uzgojnih vrijednosti. Provođenje genomskog testiranja omogućuje raniji izračun uzgojnih vrijedno-

sti, a rezultat je skraćivanje generacijskog intervala i brži genetski napredak populacije. U okviru provedbe nacionalnoga uzgojnog programa za simentalSKU pasminu planirano je testiranje 150 uzoraka krvi muške teladi godišnje. Na Odboru za uzgoj H.U.SIM-a donijeta je odluka da telad s rezultatima genomskog testa $GZW \geq 130$ i bez genskih defekata zadovoljava kriterij da bude preuzeta od strane centara za umjetno osjemenjivanje. Od do sada 70 genotipiziranih, tri su kandidata zadovoljila ovaj kriterij te su dva već preuzeta od strane centara za umjetno osjemenjivanje. Cilj je s vremenom postići da se 50% plotkinja simentalSKU populacije osjemenjuje mladim bikovima iz ovog programa.

Prvi bikovi proizišli iz programa genomske selekcije prodani u centre za reprodukciju!

Josip Crnčić, bacc. ing. agr., HPA

Kao što smo već u nekoliko navrata pisali u našem glasilu, Hrvatska je ušla u zajednički DE/A sustav genomske selekcije. Potkraj prošle godine pokrenut je program pa je krenulo i uzimanje prvih uzoraka i slanje na genotipizaciju u Njemačku. U pet mjeseci poslano je 65 uzoraka muških i ženskih životinja koji su uspješno ispitani. Dobiveno je nekoliko muških kandidata s visokim ukupnim selekcijskim indeksom (GZW) između 128 i 131. No, nažalost, bili su nositelji određenih genskih defekata. Zbog toga je Odbor za uzgoj H.U.SIM.-a odlučio kako ti bikovi ne mogu biti preporučeni za preuzimanje u centre za reprodukciju i korištenje na širokoj populaciji, i to sukladno praksi razvijenih stočarskih zemalja. Ipak smo putem genomske selekcije uspjeli selekcionirati četiri kandidata koji nisu bili nositelji genskih defekata, a svojim uzgojnim vrijednostima zadovoljavaju kriterije Odbora za uzgoj.

Zbog toga su preporučeni za preuzimanje u centre za reprodukciju. Njihove podatke možete vidjeti u tablici.

S velikim zadovoljstvom možemo utvrditi kako su dva kandidata koja su bila dovoljno stara prodana u dva centra za reprodukciju. Jedan bik prodan je Centru za unaprjeđenje stočarstva d.o.o. Osijek, a drugi Centru za umjetno osjemenjivanje goveda d.o.o. Varaždin. Dva do tri mjeseca nakon provjere zdravstvenog stanja navedenih životinja i odradene karantene bikovi će biti preuzeti u centre za reprodukciju te će početi proizvodnja i prodaja njihova sjemena. Na kraju treba istaknuti kako su ovo prvi hrvatski bikovi koji su nastali iz programa genomske selekcije, a plod su zajedničkog rada H.U.SIM.-a, HPA i centara za reprodukciju. Vjerujemo kako ćemo do kraja godine dobiti barem jednoga muškog kandidata s ukupnim selekcijskim indeksom (GZW) višim od 130 bez genskog defekta, što je i zadani cilj ovog programa.

• Bikovi proizašli iz programa genomske selekcije koji su zadovoljili kriterije Odbora za uzgoj

Br.uš. markice bika	Otac/ majčin otac	Datum rođenja	Prodani u centar za reprodukciju	GZW indeks	MW mlijeko	Mkg mlijeko	FW meso	FIT fitnes	Težina teljenja	Protok mlijeka	Okvir	Noge	Vime
HR 8200279358	Waldbrand/ Resolut	26.02.2013.	Varaždin	128	115	375	110	123	114	111	105	111	104
HR 6200332037	Waldbrand/ Mandela	21.11.2012.	Osijek	126	112	435	105	125	106	113	114	119	101
HR 2200474632	Raufbold(El Pais)/Rau	01.09.2014.	/	127	121	743	109	110	102	124	110	107	106
HR 6200460611	Zocker/ Mandela	14.11.2013.	/	126	120	675	104	115	98	100	104	111	109

Kvalitetna voluminozna hrana temelj je proizvodnje mlijeka

Razgovor s obitelji Pražetina, koja je na prošlogodišnjoj stočarskoj izložbi na Jesenskom poljoprivrednom sajmu u Gudovcu ostvarila velik uspjeh

Razgovarao Josip Crnčić, bacc. ing. agr., HPA

Obitelj Pražetina iz Daskatice na prošlogodišnjoj stočarskoj izložbi na Jesenskom poljoprivrednom sajmu u Gudovcu ostvarila je velik uspjeh. U kategoriji prvotelki simentalke pasmine goveda pomeli su konkurenciju i osvojili prvo, drugo i treće mjesto. Ovaj nesvakidašnji uspjeh bio je i razlog što smo se odlučili razgovarati s gospodinom Zlatkom koji je nositelj gospodarstva. U vođenju gospodarstva pomaže mu supruga Đurdica, te kći Nikolina i sin Nikola. Obitelj Pražetina ima i zaposlenoga jednog radnika jer sin studira na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima pa se ne može posvetiti poslu na gospodarstvu u punom radnom vremenu. Veseli i činjenica da je kći također pohađala isti studij i uspješno diplomirala, pa obitelj Pražetina ima svijetlu budućnost u ovo dvoje mladih školovanih ljudi koji će nastaviti obiteljski posao.

• Molim Vas, ukratko nam opišite Vaše gospodarstvo.

Posjedujemo stado od 70 muznih krava simentalke i holstein pasmine. Svu mušku telad ostavljamo za tov pa se trenutno na gospodarstvu nalazi 25 muških tovnih grla u različitim fazama tova. Također, ostavljamo sav ženski pomladak koji uglavnom koristimo za rasplod odnosno za vlastiti remont stada. Stoga se na gospodarstvu nalazi i nešto više od 40 ženskih grla raznih kategorija, od teladi do steonih junica. Staja je slobodnog načina držanja s izmuzištem 2x3 riblja kost. U staji je puni pod i ležišta koja nastiremo slamom. Imamo 50 ha vlastite zemlje i još 50 ha u zakupu, što od države što od privatnih vlasnika. Problem je što je zemlja u zakupu dosta udaljena i nalazi se u tri općine. Također, pojedine parcele prilično su male što dodatno otežava i poskupljuje obradu. Zato smo svih ovih godina konstantno pokušavali kupovati zemlju u bližjoj okolini, koliko god nam je to dopuštala financijska situacija. Krave hranimo pomoću mikser prikolice. Svu

potrebnu voluminoznu krmu sjenažu, sijeno i kukuruznu silažu proizvodimo sami. Također, sami proizvodimo i žitarice koje su potrebne za miješanje smjese koncentrata osim soje i suncokreta, koje kupujemo zajedno s vitaminsko-mineralnim dodacima.

• Možete li nam reći kako se razvijalo Vaše gospodarstvo?

Moji su se roditelji nekada bavili uzgojem krava i proizvodnjom mlijeka. No nažalost, oboje su umrli mladi. U to vrijeme bio sam zaposlen u lokalnoj metaloprerađivačkoj tvrtki i nisam se mogao baviti kravama pa sam ih u tom trenutku sve prodao. No 1995., zbog promjene situacije u tvrtki u kojoj sam radio, otvorio sam vlastiti obrt za popravak poljoprivrednih strojeva. Posla je bilo tijekom ljeta ali je u zimskom razdoblju obim rada drastično pao pa smo se supruga i ja odlučili za pokretanje proizvodnje mlijeka. Tada smo kupili prve četiri krave i tu je počeo razvoj našega gospodarstva. U to vrijeme imali smo samo 4 rala svoje zemlje i sve livade kosili ručno. Nakon određenog vremena odlučili smo se profesionalno krenuti u ovu proizvodnju. Gospodarstvo smo razvijali u fazama. Sukladno povećanju broja krava dograđivali smo objekte do današnjeg izgleda, ali i kupovali zemlju. Sav smo pomladak ostavljali i povremeno kupovali steone junice kako bismo proširili stado. U to vrijeme na tržištu je ponekad bilo ili samo simentalških ili samo holstein junica pa smo tako i kupovali, stoga danas i imamo pasminski miješano stado. Naše zadnje ulaganje bila je kupnja jednoga starog imanja gdje smo smjestili junice koje su na paši.

• Planirate li kakva veća ulaganja na gospodarstvu u idućih nekoliko godina?

Trenutno ne planiramo, i to zbog prilično loše situacije u cjelokupnom sektoru proizvodnje mlijeka. Jedino ćemo pokušati kupiti još nešto zemlje. Nažalost, u našem su selu proizvođači mlijeka gotovo nestali. Osim naše obitelji praktično nema ni jednoga ozbiljnijeg proizvođača, stoga ima dovoljno zemlje koja se prodaje. Nedavno je ukinuto i otkupno mjesto, što će

vjerojatno dovesti do toga da ćemo ostati jedini proizvođač mlijeka u našem selu.

• **Recite nam koji su parametri Vaše proizvodnje mlijeka i jeste li zadovoljni?**

S proizvodnjom sam zadovoljan. Prema podacima iz Hrvatske poljoprivredne agencije, u posljednjih godinu dana bilo je zatvoreno 27 laktacija. Prosječna proizvodnja po kravi u standardnoj laktaciji bila je veća od 7200 kg mlijeka sa 4,07% mliječne masti i 3,45% proteina. Što se tiče reprodukcije, također nemamo problema. Servis period je kraći od 100 dana, što je vjerojatno posljedica toga što već sedam godina posjedujemo vlastiti kontejner za spermu, a umjetno osjemenjivanje obavljam osobno.

• **Budući da sami obavljate u.o., pretpostavljam da i sami birate bikove. Koliko je genetika bitna u ukupnom upravljanju stadom?**

Naravno, ona je vrlo važna. U posljednje dvije godine od izlaska vašeg časopisa intenzivno pratim preporuke bikova koje objavljujete u glasilu i na osnovi toga obavljam izbor bikova. Smatram kako je genetika vrlo važna i da sve ove godine nismo birali bikove s kojima ćemo osjemenjivati naše krave rezultati u proizvodnji bili bi kudikamo slabiji. Mi radimo sa svim centrima za reprodukciju koji posluju u Hrvatskoj i od svih biramo samo najbolje bikove. Često razgovaramo s ljudima iz tih centara koji nam preporuča pojedine bikove, a kao što sam već prije spomenuo, pratimo i preporuke u vašem časopisu.

• **Jeste li imali bikovske majke u svojem stadu i imate li ih i sada?**

Da, imali smo i prije i imamo i sada tri bikovske majke. Još do sada nismo uspjeli uzgojiti bika koji bi išao u centar za reprodukciju, ali se nadamo da ćemo u budućnosti i to uspjati jer smo uključeni u program genomske selekcije koju provodi H.U.SIM. Nedavno je uzet jedan uzorak krvi muškog teleta s našega gospodarstva i poslan na analizu u Njemačku pa čekamo rezultate.

• **Već ste godinama sudionik stočarske izložbe u sklopu Jesenskoga međunarodnog sajma u Gudovcu. Također, dosta ste puta osvajali i nagrade, što je kulminiralo prošle godine kada ste osvojili prve tri nagrade u kategoriji simentalskih prvotelki. Očito da je Vama bitno ići na izložbe. Koji je razlog?**

Da, u pravu ste. Mi već 10 godina kontinuirano sudjelujemo na spomenutoj stočarskoj izložbi. Cijeloj obitelji ta su tri dana kao godišnji odmor. Djeca su angažirana cijeli dan na izložbi, a supruga i ja odradimo posao kod kuće i čim smo gotovi s poslom odmah odlazimo na sajam. Mi u tome nalazimo veliki užitek, stoga vjerojatno postižemo i dobre rezultate. Naravno da nam je osobito drago kada i osvojimo koju nagradu. S druge strane tu smo među svojim kolegama uzgajivačima i ponosni smo da možemo predstaviti svoje gospodarstvo i svoj uzgoj.

U posljednje dvije godine od izlaska ovog časopisa intenzivno pratim preporuke bikova koje objavljujete u glasilu i na osnovi toga obavljam izbor bikova

- **Budući da ste dugogodišnji sudionik izložbe u Gudovcu, koliko ste zadovoljni uvjetima i organizacijom?**

Mislim da se u desetak godina nije puno toga promijenilo. U posljednje dvije godine popravila se kvaliteta hrane, no neki vrlo jednostavni problemi kao što je nedostatak dovoljnog broja crijeva za pranje krave ili mogućnost bližeg parkiranja za nas uzgajivače ni danas nisu riješeni. Stoga smatram kako ima dosta prostora za popravak.

- **U svojem stadu imate podjednak broj krava i simentalke i holstein pasmine. Koliko ste zadovoljni s jednom i drugom pasminom, odnosno možete li ih usporediti?**

Holstein su krave s nešto većom proizvodnjom mlijeka od simentalca pa stoga zahtijevaju i nešto veću pozornost, dok je simentalac nešto slabiji u proizvodnji mlijeka iako imamo krave koje daju oko 40 L mlijeka dnevno. Najveća je prednost simentalca u boljoj mogućnosti toga muških telića i viša je cijena koju za utovljenog bika dobijem za razliku od holsteina. Nama je to dosta bitno zbog toga što tovimu sav muški pomladak. Generalno smo zadovoljni sa svim kravama bez obzira

na pasminu, tako da ćemo i u budućnosti uzgajati obje pasmine.

- **Imate li kakvih problema na svom gospodarstvu sa zdravljem papaka, mastitisa ili nekih drugih zdravstvenih tegoba?**

Iako papke orezujemo dvaput godišnje dosta često imamo problema s međupapčanim deramtitisom, i to bez obzira na pasminu. Što se tiče mastitisa tu nemamo nekih većih problema, a kao što sam već i spomenuo s reprodukcijom smo zadovoljni.

- **Jeste li zadovoljni sa suradnjom i pomoći institucija koje su vezane na vas poljoprivrednike?**

Moram pohvaliti dobar odnos s djelatnicima Hrvatske poljoprivredne agencije i Savjetodavne službe koji su uvijek pomagali svojim stručnim savjetima. Također, moram reći kako su nam izvještaji dnevne kontrole mliječnosti putem interneta dostupni u roku 10 dana nakon kontrole i njih često koristimo za praćenje stada što se tiče zdravlja, hranidbe i reprodukcije. Istaknuo bih kako djelatnici HPA obavljaju linearno ocjenjivanje prvotelki, što nam pomaže u ciljanom sparivanju.

- **Na kraju, što možete poručiti vašim kolegama uzgajivačima, odnosno za koji segment u cijeloj proizvodnji smatrate da je ključan za dobro gospodarenje i opstanak u ovoj proizvodnji?**

Treba ostati uporan i čvrst te imati svoj cilj. Iznimno je puno gospodarstava propalo, a kako vjerujem da će naši proizvodi uvijek biti potrebni, mislim da je moguće opstati u ovoj proizvodnji.

Svake godine u proljeće svi proizvođači trebaju posvetiti posebnu pažnju proljetnoj sjetvi, odnosno košnji trave. Prije svega tu mislim na proizvodnju dovoljnih količina kvalitetne voluminozne hrane-sjenaže.

Svaka pogreška u proljeće skupo se plaća, stoga smatram kako je to ključan faktor za normalno funkcioniranje gospodarstva u idućih godinu dana. Onaj koji nema dovoljne količine vlastite kvalitetne voluminozne hrane ne može se ozbiljno baviti ovom proizvodnjom.

RAZGOVOR SA SRĐANOM DRŽAJEM, USPJEŠNIM UZGAJIVAČEM HOLSTEIN GOVEDA

Svoj posao nikada ne bih mijenjao

Razgovarao Željko Picig, bacc. ing. agr., HPA

Na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu Držaj iz Kovačevca u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji osim našeg sugovornika Srđana, koji je i nositelj gospodarstva, rade i njegova supruga Kristina, majka Đurđa, otac Ivan te posinjak Ivan Dorian, koji također uz svoje školske obveze pomaže u poslovima. Naš je sugovornik jedan od osnivača Udruge uzgajivača holstein goveda koja se poslije razvila u središnji savez, a obnašao je i dužnost predsjednika Udruge uzgajivača holstein goveda Bjelovarsko-bilogorske županije, i to do 2010. U razgovoru doznajemo koliko je njemu i njegovoj obitelji važan posao kojim se bave, kao i podatke o proizvodnosti stada te planovima za razvoj gospodarstva.

• Kada je vaša obitelj krenula s proizvodnjom mlijeka?

Moja se obitelj cijeli život bavi stočarstvom i na gospodarstvu rade svi uključeni. Prije sedam godina izgradili smo suvremenu farmu na kojoj se nalazi 90 krava i 60 grla ženske teladi i junica te oko 50 bikova u tovu.

• Koliko obrađujete vlastite zemlje a koliko u zakupu i je li to dovoljno?

Vlastite zemlje obrađujemo oko 80 ha i još 20 ha u državnom zakupu. Nažalost, nemamo dovoljno zemlje s obzirom na to da smo u postupku popunjavanja farme s još 35-40 junica.

• Koje kulture sijete?

Uglavnom sijemo kukuruz za zrno, silažni kukuruz te talijanski ljulj, a od žitarica tritikale i zob.

• Kolika je proizvodnja po kravi i kakvu kvalitetu mlijeka postižete u mastima i proteinima?

Kvaliteta mlijeka je zadovoljavajuća, mliječne masti kreću se oko 4,3%, a proteini oko 3,62%. Prosječna proizvodnja mlijeka po kravi iznosi 9200 kg i smatram da je to dobra proizvodnja, ali težimo da bude i više. Trenutno su ulazni troškovi vrlo visoki pa nam je neke ulazne stavke koje su bitne u hranidbi krava zbog financijske situacije teško ispunjavati.

• Koliki je postotak krava s visokom laktacijama i kakva je situacija s plodnošću i mastitisom?

Oko 80% naših krava s visokim je laktacijama i nemamo problema ni s plodnošću niti s mastitisima.

• Čiju genetiku koristite i možete li spomenuti imena nekih bikova s kojima je vidljiv genetski napredak u Vašem stadu?

Genetika krava je nizozemska, a od rasplodnog ma-

terijala puno smo koristili bikove Kiana, Supporta, Paramounta i druge. S navedenim bikovima genetski je napredak u stadu i te kako vidljiv.

- **Čemu biste dali prednost, hranidbi i držanju krava ili genetici?**

Prednost bih dao genetici, ali je neizostavna i kvalitetna hranidba krava kao i način držanja krava i teladi.

- **Jeste li zadovoljni veterinarskim uslugama?**

Smatram da su veterinarske usluge suviše skupe. Zbog toga sami obavljamo osjemenjivanje. Hvala Bogu, naša je stoka zdrava pa veterinarske usluge rijetko koristimo.

- **Koliko puta godišnje obrađujete papke?**

Papke obrađujemo sami, i to triput godišnje. To je prijeko potrebno, pogotovo zbog toga što naše krave ne idu na ispašu.

- **Jeste li zadovoljni cijenom mlijeka?**

Cijena mlijeka je top-tema svih proizvođača mlijeka u svijetu pa tako i u Hrvatskoj. Trenutno je "zadovoljavajuća", ali prvenstveno zbog toga što je u toj cijeni i tvornička premija. Moram istaknuti da smo preživjeli tri loše godine i da nas cijena od 5 kuna ne bi zadovoljila. Naime, popunjavamo dubioze nastale u tri prethodne godine, kada je cijena mlijeka bila ispod svake kritike.

- **Biste li spomenuli neku ustanovu s kojom surađujete?**

Dosta surađujemo sa Savjetodavnom službom, HPA, Bjelovarsko-bilogorskom županijom i tvrtkom Belje.

- **Kakva je situacija s OPG-ovima u Vašem kraju?**

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u našem kraju u vrtoglavom su opadanju. Međutim, htio bih napomenuti da kod nas ima mladih ljudi koji bi mogli raditi na svojim gospodarstvima ali to ne žele.

- **Što biste poručili uzgajivačima holstein goveda u našoj državi?**

Smatram da uzgajivačima holstein goveda u nas ne trebaju neke posebne poruke. Oni sami najbolje znaju kako i zašto rade.

- **Kakvi su vaši planovi?**

Planovi su naravno proširenje, ali nećemo žuriti zbog financijske situacije i nesigurne ulagačke klime.

ZANIMLJIVOSTI

Kako zaraditi sunčevom energijom?

Željko Picig, bacc. ing. agr., HPA

U Nizozemskoj su solarni paneli na krovovima staja sve popularniji. Oko 1500 mliječnih farmi ima solarne panele na svojim krovovima, a očekuje se da će u ovoj godini biti postavljeni na još 1000 farmi.

Plan ja da 20% nizozemskih farmera ima solarne panele na krovovima svojih staja.

Cijena mlijeka za Nizozemce je zadovoljavajuća i iznosi oko 40 eurocenti za kilogram i zbog toga su spremni investirati u solarnu energiju.

Iako nisu zemlja koja obiluje sunčanim danima, zahvaljujući državnim poticajima za tu namjenu investicija bi se trebala vratiti za 5-7 godina.

Zbog puno većeg broja sunčanih dana u našoj zemlji, ostaje nada da će i na krovovima hrvatskih staja biti sve više ploča koje će skupljati energiju i novce hrvatskim farmerima.

- **Smatrate li da ste pogriješili što ste se odlučili za ovaj posao, biste li nešto mijenjali da možete i što očekujete od EU-a?**

Ne smatram da sam pogriješio ulaskom u ovaj posao. Svaki posao nosi rizik i ne bih mijenjao svoj posao za neki drugi. Na kraju želim spomenuti da bi seljaka trebalo više poštivati, jer seljak proizvodi hranu. Bez mnogo stvari u životu možemo, ali bez hrane nikako.

Preporuke za uspješnu proizvodnju mesa na mliječnim farmama

Dr. sc. Mato Čačić
Hrvatska poljoprivredna agencija

Udio mliječnih krava u stadu koji je na raspolaganju za križanje s mesnim bikovima određen je stupnjem remonta stada. Križanjem mliječnih krava s bikovima mesnih pasmina postiže se učinak na rast, ali i poboljšavaju svojstva trupova te smanjuje potrošnja krme. Križanje s kasnozrelim mesnim pasminama također poboljšava konformaciju trupova i reducira potrošnju krme. S druge strane, križanje može izazvati i male negativne posljedice na proizvodnju mlijeka krava koje su oplodene mesnim bikovima, s obzirom na to da je moguća pojava produljenog trajanja bređosti i poteškoća u teljenju. Ako vlasnik farme odluči na svojoj farmi postaviti sustav križanja u cilju doprinosa dohodovnosti svojeg poslovanja, važno je da se pri postavljanju sustava obrati pozornost na nekoliko značajnih stavki.

Nakon što se farmer odlučio za određeni sustav križanja koji želi postaviti u matičnom stadu mliječnih krava na svojoj farmi, o čemu ovisi i odabir pasmine goveda specijaliziranih za visoku proizvodnju mesa, značajno je da unutar pasmine učini pravilan izbor bika za umjetno osjemenjivanje svojih krava. Kako bi osigurao koliko toliku sigurnost u tijek provedbe sustava križanja s obzirom na veliku nepredvidivost rezultata križanja zbog pojave heterozis efekta, treba odabirati bikove koji su već testirani u proizvodnji, pri čemu se naglasak stavlja na lakoću teljenja, brzi rast potomstva, dobru konformaciju trupa potomstva i dobru konverziju krme.

Pri odabiru sustava križanja koji će se postaviti u mliječnoj farmi, na umu treba imati zahtjeve tržišta te sukladno njima donijeti odluku. Odabrati sustav križanja stoga treba s obzirom na geografski prostor na kojem se nalazi mliječna farma i na preferencije kupaca lokalnog kraja. Znači, treba se orijentirati na lokalno tražen proizvod koji kupci znaju prepoznati. Na taj način farmer može postići i najveću zaradu, jer je svrha križanja prije svega ekonomske prirode. Pritom treba istaknuti da je pod pojmom kupca obuhvaćen i krajnji potrošač (građanin), ali i tovljači goveda i prerađivačka industrija.

Podaci istraživanja preferencija europskih potrošača upućuju na to da tržište u proizvodnji govedeg mesa preferira goveda bijele ili svijetle boje dlake, te i ovu spoznaju treba imati u vidu pri odabira pasmine bika za sustav križanja.

Proizvodni rezultat

Spomenuto je da broj mliječnih krava u stadu koji može biti oplodjen sjemenom mesnih bikova ovisi o aktualnoj stopi remonta matičnog stada na farmi. No, bez obzira na to hoće li to biti 5, 10, 15 ili više posto krava u stadu, obavezno je za križanje uvijek odabirati u matičnom stadu krave **najslabijih proizvodnih rezultata u proizvodnji mlijeka, tj. najslabije mliječnosti**. Time i apsolutno i relativno krave lošijeg genetskog kapaciteta u proizvodnji mlijeka ostvaruju farmeru veću zaradu, s obzirom na to da se zbog loše proizvodnje mlijeka od istih krava nikako ne preporuča uzgajati ženska grla za remont stada. S druge strane, uzgojem remontnoga ženskog pomlatka od najboljih krava u stadu iz generacije u generaciju podiže se genetski potencijal matičnog stada u proizvodnji mlijeka, čime farmer ponovno ostvaruje veće prihode u svom primarnom poslovanju, tj. proizvodnji mlijeka.

Veliku pažnju treba obratiti hranidbi bredih krava tijekom suhostaja. Obrok treba biti izbalansiran i dostatan za podmirenje uzdržnih potreba krave i intrauterini razvoj teleta. U vrijeme suhostaja, intrauterini prirast teladi može biti i do 800 grama, a preveliki prirast i porodna težina teladi zbog preobilne hranidbe, te uz nezaobilazan heterozis efekt zbog križanja, mogu dovesti do velikih poteškoća tijekom teljenja. Često se u suhostaju malo pažnje posvećuje izbalansiranosti obroka, krave se vrlo često preobilno hrane krmom velike energetske vrijednosti, što dovodi do prevelikog nakupljanja masnog tkiva (tovljenja), a što vrlo lako može uzrokovati otežan tijek teljenja. Pravilna hranidba krava u suhostaju značajna je ne samo radi osiguranja normalnog tijeka breedosti i teljenja, nego i radi izbjegavanja većih troškova proizvodnje nepotrebnom potrošnjom većih količina krme od potrebnog.

Pravilnom brigom i držanjem treba uzgajati telad do dobi od tri tjedna. Pri teljenju telad križanci teški su 40-45 kg, a uz vrlo čestu crno-bijelu boju koju telad naslijeđi od majke (holštajn), kupci najčešće nisu impresionirani ovom teladi, no, ova telad ima veliki genetski potencijal u proizvodnji mesa. Nakon tri tjedna telad ne pije više mlijeka ili mliječne zamjenice od jednako starog teleta mliječne pasmine, ali se križana telad i telad holštajn pasmine počinju značajno razlikovati u izgledu tijela (konformaciji trupa). Križana telad već u toj dobi sadržava veću količinu mesa u trupu, što rezultira širim i zaobljenijim izgledom tijela, a tada kupci vrlo lako uočavaju genetski potencijal takve križane teladi u lancu proizvodnje mesa i svoj profit.

Križati se s mesnim bikovima mogu već junice (prvi pripust), ali ova odluka ovisi isključivo o farmeru. Junica kao buduća krava može i ne mora poslije biti elitno grlo u proizvodnji mlijeka. Stoga je na farmeru da procjeni treba li junicu koja po pedigreu ima slabiji genetski potencijal odmah pripustiti pod mesnog bika, te sačekati i vidjeti njezin potencijal u proizvodnji mlijeka. Ukoliko se pokaže njezina dobra proizvodnost u idućem ciklusu, istu kravu treba oploditi sa čistokrvnim bikom kako bi se dobilo novo kvalitetno žensko grlo za remont stada. U oplodnji junica najčešće se koriste bikovi limousin pasmine, jer imaju potomstvo manje porodne težine, a time i lakše teljenje što je vrlo značajno za normalan tijek prve breedosti i prvog teljenja junica. Drugačije rečeno, kako zbog poteškoća u teljenju i zdravstvenih šteta nastalih po tele i mladu kravu, ili čak uginuća teleta ili krave (do mogućih uginuća teleta

i krave) ne bismo imali veći trošak od potencijalno mogućeg ostvarenja većeg profita zbog kojeg je križanje i učinjeno.

Odabrati uzgojni cilj

Pri odabiru bika mesne pasmine za križanje treba imati u vidu hoće li se potomstvo prodavati s farme kao mlada telad, ili će se zadržati u uzgoju (tovu) na farmi. To govori da treba imati u vidu kako brzi razvoj mišićnog tkiva u teladi ne mora značiti i kasniju visoku kvalitetu mesa i visoku ocjenu konformacije trupa na liniji klanja. Stoga, ukoliko se farmer opredijeli na prodaju teladi, pri odabiru mesnih bikova treba odabrati bikove brzog rasta, a ukoliko zadržava telad u tovu, treba odabirati bikove koji će postizati dobar prirast uz dobru konverziju krme, a na liniji klanja u kategoriji junadi postizati visoke ocjene konformacije trupa i koji će imati meso visoke prehrambene i preradbene kvalitete.

Pri odabiru bika za križanje treba promišljati i o tehnologiji tova teladi do kategorije junadi, tj. hoće li se junad uzgajati intenzivnom, poluintenzivnom ili čak ekstenzivnom tehnologijom, te sukladno tome birati bika mesne pasmine za sustav križanja, odnosno prema karakteristikama pasmine bika kako bi potomstvo u određenoj tehnologiji postizalo najbolje rezultate u tovu. Dio ženskih grla križanaca također može biti uključen u daljnju proizvodnju mesa kroz model krava dojlja, što je dodatan parametar koji treba uzeti u obzir pri izboru bika. Performanse krava križanki općenito su superiorne u odnosu na roditeljske pasmine, i to zbog utjecaja heterozis efekta, što je najizraženije u svojstvima reprodukcije, te preživljavanje teladi tijekom breedosti i nakon teljenja. Takve krave križanke, tj. krave dojlje, trebaju biti sposobne adaptirati se i postizati dobru reproduksijsku proizvodnju u tehnološkim uvjetima u kojima će se držati, pa je odabir bika značajan. U tom slučaju, nije riječ o terminalnom (završnom) križanju, stoga se ne preporuča koristiti bikove izraženo mesnih pasmina kao što je npr. belgijsko plavo govedo ili charolais, nego bikove pasmina za koje je specifična dobra adaptivnost na klimatske i hranidbene uvjete područja u kojem će se odvijati proizvodnja, te dobra reproduksijska sposobnost uz izražene majčinske karakteristike (dobre majke). Takve krave u terminalnom križanju s izraženo mesnim pasminama bikova dat će telad vrhunskih mesnih odlika, koja će vrlo brzo naći tržište i postići dobru prodajnu cijenu.

**CENTAR ZA
UNAPREĐENJE
STOČARSTVA
OSIJEK**

CENTAR ZA UNAPREĐENJE STOČARSTVA d.o.o.

Kolođvar 1, HR - 31 216, Antunovac, Hrvatska
tel/fax: ++385 31 273 588 tel: ++385 31 274 328
www.cus.hr E-mail : info@cus.hr

Mladi GENOMIC holstein bikovi

**embriotransfer iz programa
Centra za unapređenje stočarstva d.o.o.**

**Majke:
WEH ERIN (DE)
PATSY (DE)**

PATSY (DE)

FALCO DE 0356948595

FANATIC (DE) x BRONCO (USA) oteljen 07.08.2013. godine **RZGg 150**

FAMOS DE0356333265

FANATIC (DE) x BRONCO (USA) oteljen 23.06.2013. godine **RZGg 148**

FARAON DE 0356333263

FANATIC (DE) x BRONCO (USA) oteljen 28.06.2013. godine **RZGg 140**

SINBAD DE 0356333274

SNOWMASTER (DE) x BRONCO (USA) oteljen 03.06.2013. godine **RZGg 140**

S MASTER DE 0356333294

SNOWMASTER (DE) x BRONCO (USA) oteljen 14.04.2013. godine **RZGg 139**

SNAKE DE 0356171557

SNOWMASTER (DE) x ALTAIOTA (USA) oteljen 03.05.2013. godine **RZGg 143**

LETHAL DE 0357060719

LET IT SNOW (CAN) x ALTAIOTA (USA) oteljen 09.09.2013. godine **RZGg 140**

CENTAR ZA UMJETNO OSJEMENJIVANJE GOVEDA d.o.o. VARAŽDIN

www.cuo.hr, www.cuovz.com

info@cuo.hr

42000 VARAŽDIN, Trg Ivana Perkovca 24, telefon, faks: 042/204 363

www.cuo.hr   www.cuovz.com   info@cuo.hr

MANTON

HUTERA

MANIGO

HUMULUS

WARBERG